

רזא דאחד

שיחות ודרשות

מורנו הגה"ח ד' דניאל חיים אלתר שליט"א
שנאמרו בבית המדרש 'ארי שבחבורה' ירושלים

שיחות ש"ק פרשת פינחס תשפ"ה
ליל ש"ק + רעוא דרעוין

שיחות ש"ק פרשת מטות מסעי תשפ"ג
רעוא דרעוין

- מרשימות השומעים -

©

כל הזכויות שמורות
למכון 'אור חדש' ירושלים
shiurey.r.d@gmail.com

לקבלת החוברות או גליונות 'ניצוץ אחד'
להערות, תרומות והנצחות,
ניתן לפנות בכתובת דוא"ל הנ"ל

תוכן העניינים

ליל ש"ק פרשת פינחס תשפ"ה

- ג לקיים המצוה כמוכרח או כמבקש לעשות רצון ה'
ה'קרבן' שהקריב פינחס • עיקר המצוה - עשיית רצון ה' • טהרת לבו של פינחס
• פריסת שלום מן השמים • אוהבי ה' שנאו רע

רעוא דרעוין פרשת פינחס תשפ"ה

- י מאמר א' - שמיירת האוצרות בביצור חומות הקדושה
פינחס - שומר חומת הקדושה • אין אובד - אובד מרגלי • הנחש בין הגדרות -
מלחמת 'בין המצרים' • 'ראוי' ו'מוחזק' • מעלת השבתות ש'בין המצרים'
טז מאמר ב' - תפילת העני - הכנה לימי הרחמים והסליחות
הכנה מראש לימים הנוראים • הקלט על נפשך • תפילה לעני

רעוא דרעוין פרשת מטות-מסעי תשפ"ג

- כ מאמר א' - גבהות דקדושה כדי לגבור על יצרו
'כאילו בנה במה' • מטרת נדרי שעת צרה • 'תהי צדיק ואל תהי רשע' • 'סולם
מוצב ארצה' - 'וראשו מגיע השמימה' • 'תתאו לכם הר ההר' • עליה בכח הסולם
• שבועה לשורש הנשמה • חובה שהיא זכות • 'עבדיך נשאו את ראש' • 'הסתכל
בשלשה דברים' - ברוממות הנפש • אני התפללתי מוסף אצל הרבי... • להרוג
את בלעם על ידי רוממות • 'היתר נדרים פורחין באויר' • שבת בעמק הבכא
לא מאמר ב' - ניצחון על היצר על ידי שנאתו
השנאה היא שממיתה • 'אם בשנאה - יהדפנו' • 'קרא קריאת שמע' • קריאת
רמ"ח פסוקים בפרשות 'מטות מסעי' • תמוז - 'תוציאני מרשת זו' • יש לנו אב

ליל ש"ק פרשת פינחס תשפ"ה

לקיים המצוה כמוכרח או כמבקש לעשות רצון ה'

איל אחד, ואף על פי כן לא הועיל בזה להשיג את מטרתו, ולא עלו קרבנותיו לרצון.

לְעֹמֶת זאת, מצינו אצל פינחס בן אלעזר, שזכה לשרת ככהן ומקריב קרבנות דוקא משום שהרג את זמרי, כדברי חז"ל (פסחים קכ"א) **א"ר חנינא** לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי. לכאורה מעשהו של פינחס סותר את מה שנאמר על המזבח במדרש (מנחותא יתרו י"ז) **המזבח נברא לאריכות ימיו של אדם וכו'** והברזל לקצר ימיו, וקיימא לן שכהן שהרג את הנפש פסול לעבודה. כיצד יתכן שדוקא מעשה הריגה זיכה את פינחס לכהונה, בעוד שקרבנותיו של בלעם נדחו?

ובאמת במדרש כבר עמדו על כך, כדאיתא (מדרש"ר כ"א, א): **והיתה לו ולזרעו אחריו ויכפר, וכי קרבן הקריב שנאמר בו כפרה, אלא ללמדך שכל השופך דמן של רשעים כאלו הקריב קרבן. אך עדיין יש להתבונן: איזה 'קרבן' יש כאן, אמנם קיים מצות 'ובערת הרע מקרבך', אבל מה לזה ולקרבן.**

ה'קרבן' שהקריב פינחס

פרשתנו פותחת בסיומו של מעשה (נמדנר כה, ב): **'פינחס בן אלעזר וגו' בקנאו את קנאתי בתוכם וגו'**, וכבר תמהו בספרים הקדושים ומפרשי התורה: מדוע הפריד הכתוב בין עצם מעשה הקנאות של פינחס, המתואר בסוף פרשת בלק, לבין השכר ששילם לו הקב"ה, המופיע בתחילת פרשתנו? מדוע לא אוחדו שני העניינים – מעשה הקנאות ושכרו – בפרשה אחת, מתחילתה ועד סופה? בהכרח יש כאן ענין שבא הכתוב ללמדנו.

כדי להבין זאת, נקדים ונבאר את דברי בלעם הרשע לבלק (ש"ס כ"ג, ב) **בנה לי בזה שבעה מזבחות והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים, ואכן הקריב בלעם את כל הקרבנות לה, ואף התפאר בזכות זו לפני ה' באמרו (ש"ס ס"ד, ד): 'את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח, וברש"י: 'אמר [בלעם הרשע] לפניו: אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות ואני ערכתי כנגד כולן וכו' ואעל פר ואיל וכו' ואברהם לא העלה אלא**

קודם שנצטוונו על כך במתן תורה, וכמו כן בקטן, שעדיין אינו בר חיובא, ואעפ"כ לדעת מקצת מפרשים מוטל עליו חיוב חינוך, והרי אינו בר חיובא כלל, ומהיכי תיתי לחייבו במצות חכמים. ומבאר שם, כי יסוד קיום המצוות היא עשיית רצון ה', וכאשר ציוו חכמים על דבר מסוים, אפילו קודם מתן תורה, שעדיין לא הוכרחנו במצות המלך לציית לדברי חכמים, אעפ"כ אנו יודעים שהם הבינו שכך הוא רצון ה', וממילא מוטל עלינו לקיים רצון ה' בשלימות. כי כל באי עולם מצווים לעשות רצונו יתברך שמו, ולשם כך נבראו בעולם לעשות רצון קונם ככתוב (משלי טו, ד) 'כל פֶּעַל ה' לְמַעַנְהוּ' וּמוֹסִיף כי מה שקטן פטור מן המצוות ואינו בר חיובא, הרי זה רק מחמת שכך גזרה חכמתו יתברך, וכך רצון ה' לפוטרו. ומכיון שבאו חכמים והטילו עליו מדין חינוך חובת מצוות, הרי שידעו והבינו כי כך הוא רצון ה' לחייבו בדין חינוך באותם המצוות, ויסוד חיובו בהן הוא מחמת שכך הוא רצון ה'.

ע"פ פי יסוד זה, מבאר ה'קובץ שיעורים' זצ"ל את דברי הנביא (ירמיה יט, ה וע"י שם א, 66) 'ובנו את כמות הבעל לשרוף את בניהם וגו' אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי, ובתרגום: 'דלא פקדית באוריתי, ודלא שלחית ביד עבדי נבייא, ולא רעוא קדמי'. מכאן שיש שלשה סוגי ציווים במצוות התורה: יש 'ציווי' המפורש בתורה; ויש שנאמרו ב'דיבור' על ידי הנביאים; אך יש שהם בבחינת 'עלית על לבי', 'רעוא קדמי', כלומר רצון ה' בלבד נובח כלולים כל המצוות דרבנן - קודם מתן תורה, כשעדיין לא נצטוונו מדין 'צויתי' או 'דברתי' לציית להם.

עוד יש לעיין בדברי חז"ל המובאים ברש"י (שם שם, ה): 'אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו', מהו ה'בדין' המיוחד כאן יותר מכל מצוה שמקיים האדם, הרי אחד מעיקרי אמונתנו הוא: 'שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצותיו ומעניש לעוברי מצותיו'. אם כן, מה הרבותא בפינחס שזכה לשכר בדין יותר מאחרים. וכבר נאמרו ביאורים רבים על כך (ע"י מולדות יעקב יוסף פר' משפטים אות יג; קדושם לוי בפרשתן; קול שמה; שפ"א בפרשתן תרל"ט ותמר"א ותרמ"ה).

בבדי לבאר כל זאת נקדים מה שיש עוד להתבונן בענין 'ריח ניחוח' הנאמר בקרבנות כמה וכמה פעמים בפרשתן, וכדברי רש"י (שמות כט, יט; ויקרא א, ט; במדבר טו, ג; וכן בפרשתן שם כט, ט) 'נחת רוח לִפְנֵי, שאמרתי ונעשה רצוני', וכן מפורש במשנה (זבחים פ"ד מ"ו) 'לשם ששה דברים הזבח נזבח וכו' לשם ה' וכו' לשם ניחוח', כלומר, שיש לכוון להקריבם כדי לעשות נחת רוח לפני ה' שאמר ונעשה רצונו (רע"ב, שם), ויש להבין, הרי בכל מצוה עלינו לכוון לעשות נחת רוח לפני ה', שכן לשם כך קדשנו במצוותיו וצונו עליהם, וגם בקרבנות אחת הכוונות היא 'לשם ה'', ואם כן מהי הכוונה הנוספת 'לשם ניחוח' - שאמרתי ונעשה רצוני'.

עיקר המצוה - עשיית רצון ה'

בדי ליישב שאלות אלו, נבסס את הדברים על פי יסוד נפלא שהניח הגה"ק רבי אֶלְחָנָן ווֹסֶרְמָן זצ"ל ה"ד בעל 'קובץ שיעורים' בספרו 'דברי סופרים' (אות כ"ב 'שולי הגליון'). שם דן בחיוב לקיים מצוות דרבנן עוד

איהו ליהוי פרונוקא'. דרך משל, מי שקרא את האגרת - הוא הראוי להיות השליח לקיים את האמור בה. ולמה נקט לגביו תואר זה - 'קריינא דאגרתא', מפני שפנחס ידע לקרוא לא רק את הכתוב בפירוש, אלא גם את הנרמז - כדאמרי אינשי 'לקרא מה שכתוב בין השורות'. הוא הבין מהו רצון ה', ומה נוגד את רצון ה' ומכעיסו, ולכן נבחר לקיים את ההלכה שאין מורין לעשות כן במסירתו נפש גמורה.

משום כך מצינו שפינחס בן אלעזר הוא שהרג את בלעם - על ידי שהראה לו את הציץ, ונפל ונהרג (ע"י צמד"ר כ, כ וצמ"ק וינאן צמד"ר ל"א, ט). כי על הציץ נאמר (שמות כ"ה, ל"א): 'והיה על מצחו תמיד לציץ' - רצון להם לפני ה', והוא המרצה להכשיר את העולין שנפסלו, כי בו נתגלה רצון ה' האמיתי של הקב"ה. שכן זהו עיקר הקרבן - לא רק עצם השחיטה וההקטרה, אלא שיהיה 'לריח ניחוח', כלומר, לרצון לגבוה, וכדאיתא: 'נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני'. ולפיכך, אף שבלעם הקריב קרבנות רבים, ובנה מזבחות כמספר מזבחותיהם של האבות הקדושים יחד, לא נתקבלו קרבנותיו כלל, שכן לא היו לרצון.

שמו משום כך נתחלקה הפרשה לשתי פרשיות, כדי להבליט את החילוק שבין מעשהו של בלעם הרשע - שהיה מעשה ריק, חסר תכלית והשפעה - לבין 'קרבנו' של פינחס, שידע להקריב קרבן לרצון, לריח ניחוח. ולכן לא זכה לכהונה עד שהרג את זמרי, שכן זו היתה פעולת הקרבן הרצויה לפני ה' באמת. ועל כן אמרו חז"ל 'בדין הוא שיטול שכרו', כי בדין האמיתי זכה פינחס

בזה הוא מבאר, וכבר קדמו בזה הגה"ק ה'אבני נזר' זצ"ל, שזה חטאו הגדול ורשעותו של בלעם, כי מצד אחד היה נראה כצדיק העושה רצון ה', שהרי אמר (צמד"ר כ"ה, י"א): 'אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב, לא אוכל לעבור את פי ה' אלוקי לעשות קטנה או גדולה', אם כן, היכן היא רשעתו. אלא, חטאו היה בכך שידע היטב כי קללתו את ישראל מנוגדת לרצון ה', ובכל זאת לא נמנע ממנה כל עוד לא קיבל ציווי מפורש ב'דיבור' שלא ילך. כלומר, רצון ה' לבדו - לא היה נר לרגליו. ולפיכך אמר להם: 'לא אוכל לעבור את פי ה'', דייקא פי, כלומר, רק אם יאמר לו בציווי מפורש לא ילך עמהם. ואמנם כאשר ה' יתברך אמר לו: 'קום לך אתם' - הלך עמהם, כדי להרע לישראל. שכן מה שלא היה חשוב בגדר פי ה', כלומר לא בדיבור מפורש - לא היה חשוב בעיניו. וכמו שאמר למלאך ה', ועתה אם רע בעיניך אשובה לי. כלומר, אם תצוה עלי בפירוש ותאסור עלי להמשיך בדרכי - אציית, אך כל עוד הדבר מסור בידי אלך לקלל. זו היתה רשעתו, ועל כך נענש.

ידיעת ההפכים שוה. מכאן נבין ונדע, זה לעומת זה, את גודל מעלתו של פינחס, שאדרבא, הוא היה צדיק לעומת רשע - רודף צדק, ומסר נפשו לעשות את רצון ה' אף במה שלא נצטווה בפירוש, ואף במה שהוא 'הלכה ואין מורין כן', שכן השתוקק לעשות נחת רוח לה' יתברך שמו. על כן אמרו חז"ל (פסחים פ"ב): כשבא לפני משה רבינו ואמר לו: 'לא כך לימדתי ברדתך מהר סיני' וכו', אמר לו משה רבינו: 'קריינא דאגרתא

כהלכתו, ומעשהו של פינחס לא היה קרבן גשמי, כי אם פעולה של קנאות לשם שמים, שהיתה שקולה כקרבן לפני ה'. 'שנית, וכי היכן ראוי שיהיה אותו זו אם לא בשמו של פינחס', שכן הוא האיש אשר מסר נפשו ועשה רצון קונו בשלמות גמורה, על כן נאמר בו 'בדין הוא שיטול שכרו', שהרי ראוי היה למשימה זו; 'ושלישית, מה איכפת לי אם יש ביי"ת בפינחס', כלומר, העיקר הוא לא החיצוניות והפרטים הגשמיים של הקרבן, אלא עצם עשיית רצון ה' ונחת רוח לפניו, וזהו העולה לריח ניחוח לפניו, כדברי המדרש. וכמליצה המובאת בספרים הקדושים על דברי הגמרא (מגילה י'). 'שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית', שגם בלא בית המקדש יש בחינה של הקרבת קרבן, והיא עיקר הקרבן. 'ורביעית, מה לא טוב בשלשת התירוצים הקודמים', כאומר, מה לנו לחפש דוקא אחר בית בנוי ובהמה נקרבת על גבי המזבח, הלא אדרבה מעשהו של פינחס זה הוא עיקר הקרבן, עשיית רצון הש"י במסירות נפש, גם בדבר 'אשר לא צויתי ולא דברתי', שהוא 'הלכה ואין מורין כן', רק כי 'עלתה על לבי', כי זה לרצון לפני שיקנא את קנאתי.

וסימנא מילתא: באות פ' שבכתב אשורית

- בו אנו כותבים ספר תורה - ניכר בחללה הפנימי דמות של אות ב', ללמדנו כי פנימיותו של בית המקדש היא קנאותו של פינחס המבקש לעשות רצון ה'. רצון ה' הוא פנימיות תכלית הקרבנות, וכיון שפנחס מסר את נפשו לעשות רצון ה' לשם שמים - נחשב לו הדבר כקרבן גמור. ולפיכך נחשב לו

להיות כהן משרת ומקריב קרבנות לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו, כי הוא היודע עיקר ענין הקרבן, נחת רוח שאמרתי ונעשה רצוני - מה שלא היה בקרבנותיו ובדרכו של בלעם הרשע.

טהרת לבו של פינחס

הצדיק הפלאי הרה"ק רבי אהר'לה מקוזניץ אטוואצק זצ"ל, דרכו בקודש היתה להסתיר דברי קדשו בדיבורים סתומים וחתומים, ולרוב בדברי חידוד, שהיו נדמים כמילתא דבדיחותא. באחת הפעמים בשבת פרשת פינחס פתח פיו בחכמה ואמר: יש להבין, מדוע יש [אות] ביי"ת בשמו של פינחס, ואמר כי יש ליישב קושיא זו בארבעה אופנים: ראשית, אכן אין בה ביי"ת; שנית, וכי היכן ראוי שתהא ביי"ת אם לא אצל פינחס; שלישית, וכי מה איכפת לי אם יש ביי"ת בפינחס; ורביעית, מה לא טוב בשלשת התירוצים הראשונים?! - - - סתם הצדיק ולא פירש.

אמנם, מי יבא בסוד קדושים להבין דברי חכמים וחידותם. ברם, באחד משבועים פנים, בדרך רמז ניתן לפרש כך, האות ב' רומזת ל'בית' [כפי שהיא נהגית], בית המקדש, ולזה רמזה תמיהתו של הרה"ק: אכן הקריב פינחס קרבן, כנאמר 'ויכפר על בני ישראל', אולם לא מצינו שהקריב במשכן ובבית המקדש, כרמזו בתיבת 'בית'.

על פי זה אפשר לבאר את ארבעת תירוציו של הרה"ק: 'ראשית, אכן אין ביי"ת בפינחס', כלומר, אכן בפועל לא היה במעשהו משום הקרבת קרבן בבית המקדש

הכתוב באומרו 'הנני נותן לו ברית כהונת עולם לו ולזרעו אחריו'.

כך היה אומר הרה"ק מקוצק זצ"ל על הפסוק: 'הנני נותן לו את בריתי שלום', בחריפות ובקצרה כדרכו, כי הקב"ה אמר למשה רבינו: מתהלך ביניכם אברך חריף 'א' שארפע יונגעראמאן' ופינחס שמו, מסור לו פריסת שלום...

אפשר לבאר דבריו, לאור דברי הגה"ק מקוויגלוב זצ"ל בספרו 'ארץ צבי' (נפרטמן), שהביא בשם הרה"ק רבי יצחק מווארקא זצ"ל ביאור על קללת הנחש שנאמר בו (בראשית ג, יד) 'ועפר תאכל כל ימי חייו', ואמרו חז"ל (יומא עה.) 'בוא וראה מידותיו של הקב"ה, קילל את הנחש - עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה מזונותיו עמו'. והקשה הרה"ק מווארקא, אם כן, איתגורי איתגר, מה קלה יש כאן, הלא לא חסר לו מאומה, ונמצא 'חוטא נשכר', שהרי בכל מקום אשר ילך - מזונותיו מזומנים לפניו, ואין הוא טורח לבקשם.

אלא ביאר כוונת הדברים, שכל היצורים, מקרני ראמים ועד ביצי כינים, ניזונים מידו הרחבה של בורא עולם, והם פונים אליו ומבקשים את מזונם, ככתוב (מסיל קד, נא): 'הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא-ל אכלם' וגו' כולם אליך ישברון לתת אכלם בעתו, תתן להם ילקוטון תפתח ירך ישבעון טוב'. ברם הנחש, נדחה מאת הקב"ה מחמת ששנוי הוא לפניו, ואומר לו הקב"ה כביכול: איני חפץ בבקשתך, אינו רוצה לשומעה - קח מאכלך ולך, איני מבקש שתבוא לפני כלל,

כ'בית' אף על פי שלא הקריב בבית המקדש, ולא העלה בהמה על המזבח, אלא מעשהו עצמו היה הקרבה של ממש.

אולי בזה נבאר בדרך צחות, מה שנחלקו לשתי פרשיות, כי פרשת פינחס נקראת לרוב בימי בין המצרים - ימי האבלות על חורבן בית המקדש. ללמדך, שאפשר להקריב קרבן לה' גם בזמן הזה - על ידי מסירות נפש, על ידי מסירת הלב לעשות נחת רוח לפניו, על ידי הקרבת חלבנו ודמנו, בהתגברות על יצר הרע ועמידה בניסיונות הזמן. אף כשחרב בית מקדשנו, ונהרס מזבחנו, ואין לנו כהן בעבודתו - מכל מקום אפשר להקריב לה'. בבחינת 'מקריבין אף על פי שאין בית', ועל ידי זה נזכה לראות במהרה בבנין בית מקדשנו ותפארתנו, ושם נעבדנו ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות.

רמז נאה יש בדברי הכתוב: 'הנני נותן לו את בריתי שלום' שהם אותיות 'בית ירושלים' [נכתב חסר כפי שמופיע בכל המקרא, וכפי שנהגו ישראל קדושים לכתוב כך, מזמן שחרב בית המקדש ופנה הודה והדרה של ירושלים]. ללמדך, שגם כשאין לנו בפועל 'בית' המקדש בנוי ב'ירושלם' עיר קדשנו, מכל מקום אפשר להקריב קרבן - כאשר עשה פינחס.

פריסת שלום מן השמים

אכן, בשתי תיבות אלו כלול עומק הענין הנזכר, של עיקר הקרבנות, שהוא עשיית רצון ה' יתברך בשלימות. כאשר נתבונן מהו ענין 'בריתי שלום', ומה חסר

אחר רצון קונו - הרי זה סימן מובהק לאהבה אמיתית. ועל זה אמרו: 'עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו' (לפ"ט פ"ג מ"ד) כי המקיים את רצון ה' במלא מובן המילה, זוהי שמידה כנגד מידה יעשה גם רצונו שלו - במאור פנים, ולא כמי שמקבל שכרו מבלי לזכות לקרבת הבורא ואור פניו.

יתכן לומר, שזו כוונת הרה"ק מקוצק הנ"ל, ששלח הקב"ה פריסת שלמא רבא מן שמיא לפינחס, להודיע בזה שלא נתן לו רק 'כהונת עולם', אלא נתן לו גם שלום פנימי ואהבה, מתוך הוקרה של מעלה על כך שלא הסתפק בקיום הפשוט, אלא רדף והשתוקק לגלות את רצון ה', גם במקום שאין בו ציווי מפורש 'מה שכתוב בין השורות'. ומשל למה הדבר דומה? לפועל שעשה מלאכתו באמונה - אם זו הוא, מקבל שכרו והולך, ואין כל ענין למסור לו פריסת שלום של אהבה, אך אם הוא אח קרוב או ידיד אהוב - נותנים לו בשתי ידים, ובמאור פנים. וכן הוא כאן: 'הנני נותן לו את בריתי שלום', לא רק כהונה ושכר, אלא קשר של אהבה פנימית, של קרבה אמיתית.

זה נרמז אף בלשון הפסוק: 'תחת אשר קנא', שלכאורה הוא שפת יתר, די היה לומר 'אשר קנא', אלא שכוונת התורה לרמז צא ולמד מה מונח ומסתתר מתחת מעשיו של פינחס, הלא זו היא בקשתו תמיד לזכות ולקיים את רצון ה', המצווה, גם במה שאינו ציווי מפורש, ואין מורין כן, שכן בלבו בערה אש של אהבת ה' וכבוד השכינה, והיה מוכן להילחם ולהיכנס לסכנת חיים (עי' סנהדרין פב ומד"ד"ר ב, כה) כדי לעשות נחת רוח ליוצרו, ומה

ואין לך קללה גדולה מזו (ועי' שם משמאל לשמחה תורה מ"ר"פ).

לכך אנו מתפללים בברכת 'שים שלום' בסופה של תפילת שמונה-עשרה, לאחר שביקשנו על דעת, סליחה, רפואה, פרנסה וכיוצא באלה, אנו חותמים בבקשה: 'שים שלום טובה וברכה' שיתן לנו הקב"ה ברכת שלומו, 'ברכנו אבינו באור פניך', שיהא הכל מתוך מאור פנים בבחינת 'אור פניך כי רציתם' (תהלים מד, ד) ולא באופן של 'קח ולך' חלילה.

על פי דרך זה ביאר מאמר פלאי וסתום שאמר הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זצ"ל: 'אם אראה בעולם הבא 'טיפש' שמוכילים אחריו שלוש עשרה עגלות עמוסות ב'עולם הבא', אגיד לו: איני מקנא בך'. והדבר טעון ביאור, וכי יש מעלה גדולה מזו, שהרי זו היא התכלית המקווה לזכות להתענג על ה' בגן עדן? אלא הכוונה, כי 'טיפש' זה, אכן זכה לעולם הבא, אך לא מתוך מאור פנים אלא בבחינת 'קח לך והסתלק' נכגון מי שאמנם נמנע מן העבירות, וקיים תורה ומצוות ככתוב, אך מבלי לעורר בלבו תשוקת אהבת ה' ולעשות רצונו באמת].

זהו מה שנאמר כאן: 'הנני נותן לו את בריתי שלום', כלומר, לא נתינה רגילה, אלא במאור פנים ובסכר פנים יפות, מידה כנגד מידה, כי פנחס עשה מעשה שאין עליו חיוב גמור, ואדרבה - 'הלכה ואין מורין כן', ובכל זאת מסר נפשו לעשות את רצון ה' - אות מובהק לאהבתו יתברך. שכן מי שעושה מה שחייב, אין ראייה ברורה שהוא אוהב את ה', אך כאשר אדם עושה מעבר לחיוב, ורודף

שונא זימה', לפיכך צריך לאייבם ולהתרחק ממעשיהם עד הקצה.

יש להוסיף בדרך צחות, כי זהו שאמר הכתוב 'ריח ניחוח אשה לה', אֲשֶׁה מלשון אשה לבעלה, ולרמז כי כשם שאשה מצווה על בעלה לרחק כל מה שהוא שונא, כמו כן בני ישראל מצווים לנהוג כן בקיום התורה והמצוות, לרחק את השנוי להשי"ת ולבקש תמיד לעשות נחת רוח לפניו בעשיית רצונו יתברך.

ואיזהו היום המסוגל לזה ביותר, הוי אומר יום השבת, שהוא יום של השפעת קדושה וקרבת אלוקים, וכדכתיב (שמות לא, יג) 'כי אות הוא ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מקדשכם', וברש"י: 'אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם, בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה'. ביום זה הקב"ה בירכו במאור פנים כדברי חז"ל (בר"י יא, ו) 'ובו הקב"ה משפיע שלום לישראל (פי' סידורו ש"ס ח"א שורש ג), וכמו שאנו חותמים בתפילת ליל שבת: 'ופרוש עלינו סוכת רחמים וחיים ושלום', וביום הזה צריך כל אחד מישראל לעשות חשבון נפשו, מהו רצון ה', ואף אם לא נאמר הדבר בפירוש - עליו להרגיש בלבו ולדעת להבחין מה שהקב"ה שונא - לרחק, ומה שהקב"ה חושק - ואוהב - לקרב ולרדוף.

על ידי כך נעשה נחת רוח לפניו ולהקריב עצמנו כקרבן, ובזכות זאת נזכה לשלום טובה וברכה, ובקרוב יפרוש סוכת שלום עלינו, בבנין בית המקדש שיבנה, ושם נקריב תמידין כסדרן ומוספים כהלכתן, במהרה בימינו אמן.

שהקב"ה רוצה - גם הוא רוצה בזה (פי' אורחות חיים להרא"ש אות סט: 'רצה בזה ירצה יוצרך').

אוהבי ה' שנאו רע

לפיכך, מיד לאחר מכן ציוה הקב"ה את משה (במדבר כה, יז): 'צרור את המדיינים והכיתם אותם', וביאר רש"י: 'צרור כמו זכור שמור, לשון הרה. עליכם לאייב אותם', והרי זו הכוונה, שעל כלל ישראל לשנוא את המדיינים כיון שהם משנאי ה'. ואולי יש להשוות זאת למה שכתב הרמב"ם (פער"י מהל' אישות ה"כ) 'ציוו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל מעשיה על פיו, ויהיה בעיניה כמו שר או מלך מהלכת בתאות לבו, ומרחקת כל שישנא, וכו' ובדרכים אלו יהיה ישובן נאה ומשובח'.

כמו כן כלל ישראל נמשלו לאשת חיל, כנסת ישראל כלה קרואה בנעימה, כמאמר הכתוב (שה"ש ה, ט) 'פתחי לי אחותי רעיתי וגו', וכן נדרש בזוה"ק (פרי' חוריע ח"ג דף מב) הפסוק 'אשת חיל מי ימצא' - דא כנסת ישראל דאיהו אשת חיל. ולכן, כפי שמצופה מן האשה לכבד את בעלה להלך בתאוות לבו ורצונו ולרחק מה ששונא, גם נדרש גם מכנסת ישראל לרחק ולמאוס בכל דבר שהקב"ה שונאו, ככתוב (תהלים נא, י) 'אוהבי ה' שנאו רע' (פי' קדושת לוי ליקוטים). ומפני כך נצטוו 'צרור את המדיינים' עליכם לאייב אותם, שכן רצו להחטיא את ישראל בטומאה ובזימה, ודוקא מטעם שאמר בלעם 'אלקיהם של אלו

רעוא דרעוין פרשת פינחס תשפ"ה

שמירת האוצרות בביצור חומות הקדושה

והם התקנות, הגדרים והסייגים שנקבעו כדי לשמור על קדושת ישראל ולהרחיק את האדם מן העבירה ומן הפיתויים (כדאי' בנשנה ראשונה גס"ס ריש גרנות).

והנה שנו חז"ל (ג"צ ז:.) 'כופין אותו לעשות לעיר דלתים ובריח', שכל בני העיר מחויבים להשתתף בבניית חומה גבוהה ודלתיים סביב העיר, לבל יכנס שם מזיק ומשחית. ואמרינן עלה בגמ' (ג"צ ז:.) 'בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן כשהן גובין, לפי נפשות גובין, או דילמא לפי שבח ממון גובין, אמר ליה לפי ממון גובין, ואלעזר בני קבע בה מסמרות', ופירש רש"י: 'הזהר לדון כן, ולא תזוז ממנה'.

דבר גדול לימדנו בזה חז"ל, בעת בניית החומה לא על כולם מוטלת ההוצאות בשוה, אלא כל מי שיש בידו יותר ממון צריך יותר שמירה, ועליו להתאמץ ולתת יותר לבנין החומה, כי החומה באה להגן על רכושו - שהוא רב ועצום יותר משל חבריו. ויש לרמוז בזה בדרך דרש, שכאשר

פינחס - שומר חומת הקדושה

פרשתנו פותחת בפסוק (במדבר כה, יא): 'פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ומביא רש"י את דרשת חז"ל (סנהדרין פב; סוטה מב.) 'לפי שהיו השבטים מבזים אותו: הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן'. ויש לדקדק, מה יוסיף ומה יועיל היחוס אחר אהרן הכהן, ובפרט שכבר נאמר בראשית המעשה, בשלהי הפרשה הקודמת (שם טז, ז) שהוא נכדו של אהרן. ואם באו לבזותו מפני שהוא נכדו של יתרו, ומכח זה השתמש בחרב, כיצד עצם ההודעה על יחוסו הנוסף שהוא בן בנו של אהרן הכהן - תבטל את הבזיון ותשיב על הטענה?

אלא יש לומר, שכל מעשיו של פינחס באו לחזק ולבצר את חומות קדושת כלל ישראל, אשר דמו לעיר המוקפת חומה, כדי לשמור על יושביה מפני כל פוגע ומפריע. כמו כן יש לעם ישראל 'חומות' מתוקנים סביבם, עד שנקראים הם 'אום אני חומה',

בעינינו את המעשה הנפשע (וכדברי רש"י: 'רלא מעשה ומכר הלכה'). ברם לענייננו, אפשר לרמז כי 'וירא' היינו שהתבונן בייחוסו הרם, ראה שהוא בן בנו של אהרן הכהן הגדול, ראש הכהנים והמכפר עליהם, ומתוך כך הבין פינחס ביקרת כתר כהונה, לפיכך גדלה אצלו מעלת קדושתו של ישראל יותר ויותר מאשר אצל כל העם. וכבר במתן תורה נאמר להם 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש', אלה הדברים, לא פחות ולא יותר. ו'ממלכת כהנים' זו היא 'ממונו' של פינחס, היא אוצר סגולתו, בהיותו בן בנו של אהרן, הכהן הגדול מאחיו, העומד בראש ממלכת כהנים קדושה ויקרה זו של עם ישראל, העם הנבחר.

ומאחר שהוא הגבר אשר הבין במעלת כתר כהונה רם וקדוש זה, וכדברי רש"י שציין לדברי משה רבינו שאמר לאהרן: 'אשריך שאתה רואה כתרך ניתן לבנך', והיינו שכתר הכהונה מוענק מאב לבן. ומשום כך, בראותו את המעשה - הבין בעצמו מה מוטל עליו לעשות. ומעתה מובן מדוע ייחסו הכתוב אחר אהרן, כי נטל עמו את קדושתו של אהרן, ומתוך אותה השראה עליונה עשה את מעשהו במסירות נפש, ומכוח יחוסו הרם דייקא פעל את פעולתו, ובזה יש מענה ברור לכל אותם שביקשו לבזותו ואת יחוסו.

ואכן, בדין הוא שיטול שכרו, והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם. שישאר הכתר הקדוש לו ולבניו אחריו, כי הם המה שומרי וזוכרי במסירות נפש, הם המה מייקרו ומכבדיו, המבינים בכתרה של כהונה, ביקרת ממלכת כהנים זו שניתנה לעם ישראל.

באים לבנות חומות הקדושה ולבצר גדרות הכרם של קדושת ישראל - מי שיש לו השגה גדולה יותר בקדושת בית ישראל, מי שיש לו שייכות יותר גדולה לאוצר היקר של השראת השכינה בישראל, יש לו אחריות יותר גדולה לבנות הנהרסות ולחזק את בדקי החומה.

יש להבין כי היצר הרע בא לגבות נפשות, והפיתויים שלו מכוונים לפגוע בנפשות ישראל הקדושות והטהורות. ולפיכך, כאשר רוצים לתקן ולבנות - אין עושים חשבון 'לפי ממונו', אלא לפי חשיבות הנפשות, ו'אלעזר בני קבע בה מסמרות' - כלומר, להכות במסמרות של ממש, לתקן תקנות חז"ל העומדות לדורות, כדוגמת 'מסמרות נטועים' (פ"י תניינא ג), ולהחיל גדרים ברורים בלי פשרות.

זה מה שבא הכתוב להשמיענו בפרשתו של פינחס. הכל ראו את הפרצות שפרצו בנות מדין בעצת בלעם בחומת הקדושה של נפשות בני ישראל. ראו ונתעלמה מהם הלכה 'והמה בוכים פתח אהל מועד'. אבל האוצר שיש לפינחס יקר יותר מאשר אצל כל העם. וכמו שדייקו בספרים הקדושים, במה שאמר הכתוב 'תחת אשר קנא לאלקיו', וכי אלקיו הוא ולא אלקיהם של כל ישראל, אלא כפי השגתו הגבוהה של פינחס באלוקות ובקדושתם ורוממותם של נפשות ישראל - קם לעשות מה שלא עשו אחרים. ולזה בא הכתוב לומר, אל תזלזלו בהשגותיו, ואל תבוהו ביחוסו אחר יתרו, כי אדרבה ואדרבה, מפעמת בו רוח הקדושה, קדושתו של אהרן, והיא אצלו נחלת אבותיו.

לכך נאמר בראשית הענין: 'וירא פינחס וגו' ויקם מתוך העדה', ובפשטות - ראה

ירוויח? וכי עבור הנאה מועטה יכניס את עצמו לסכנת נפשות?! הרי אם חלילה ינזק – יאבד את גופו ונפשו, שהם כמרגלית יקרה שאין לה תמורה.

ואם כך נאמר על סכנת הגוף והמחלות, על אחת כמה וכמה בעיני סכנת הנפש, כמה עלינו להיזהר, להציב חומות גבוהות, גדרים וסייגים, דלתיים ובריה, לשמור סביב קדושת כלל ישראל לכל תיפרץ החומה. שאם חלילה יתייחס אדם לפרצות אלו בזלזול ובקלות ראש, ויאמר בנפשו: 'שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך' – הלא רווחו מועט וחולף, תאוה רגעית שאין בה ממש, ואילו הפסדו – עצום ונורא, עלול הוא לאבד את כל עולמו וכל עתידו הרוחני. וכשם שפינחס קם וביצר החומה במסירות נפש, במקום שכולם שתקו – כך גם כל אחד ואחד מחויב לבצר ולבנות, לשמור ולהגן, להיות שומר לחומות עם ישראל.

מכאן לימוד נעלה לנו, שגם אנו בדורנו צריכים לזכור: על כל אחד לגדור עצמו בגדרים מתאימים, ולהרחיק עצמו מן הדברים המפריעים לעבודת ה'. ועליו לעשות לעצמו חשבון: וכי שווה לו להפסיד את כל עתידו, כל הונו הרוחני, עבור בצע רגעי של הנאה חולפת?! הרי זו מרגלית יקרה – הנשמה היהודית – והפסד כזה אין לו תמורה, ולעומתו התאוה – ככל שתיראה מתוקה – הבל היא לרגע ואיננה. על כן, כאשר אדם בא לעשות חשבון נפשו, עליו לזכור היטב כי כל נפש יהודית – מרגלית יקרה היא, ועליו להוקיר ולהעריך את גודל מעלתה וקדושתה, ולהשכיל כמה חשוב לשמר את הנפש

לכך נאמר על פינחס: 'השיב את חמתי', ותיבת 'חמתי' אפשר לפרשה גם כרמז לחומה, כי שמר על החומה לכל תיפרץ. וכפי שנאמר בקריעת ים סוף (שמות יז, כט): 'והמים להם חמה', ודרשו חז"ל (מכילתא בשלח ו'): 'אל תקרי חומה אלא חמה', שנתמלא חימה עליהם מפני שהיה עמהם פסלו של מיכה, ונפרצה החומה ונהפכה לחימה. ולפי זה ניתן לומר, שפינחס בן אלעזר המתיק את מידת הגבורות, ותחת החמה שהתעוררה בשמים על בני ישראל, השיב וביצר חומה גבוהה של סייגים וקדושה, ובזה 'השיב את חמתי' כלומר הפך חמה לחומה ומנע את הפורענות.

אין אובד - אובד מרגלי

אחד מדיני הזהירות והשמירה החשובים הוא בעיני המאכלים, וכפי שלמדנו בימים אלו בסדר לימוד 'הדף היומי' (ע"ז ג.) בסוגיא ד'גילוי' – מאכלים מגולים שיש בהם סכנה, ובירושלמי (מס' מנחות פ"ח ה"ג) איתא לגבי מאכל שהיה ספק אם היה מגולה: 'כד שאלון לרבי יונתן [כשהיו שואלין לו על ספק גילוי (פירוש יפה מראה)] אמר ליה: ערבא דו נפשך אנא? [היה אומר להם: וכי אני ערב לנפשך שאני צריך להזהירך שלא תסתכן ואינך נוהר מעצמך לספק נפש (סע)] אמר רבי ינאי: אין קטא – קטא שיחור, ואין אובד – אובד מרגלי'. וביאר הפני משה, שכך היה משיב רבי ינאי לכל אותם שרצו למצוא צד היתר וקולא בעיני 'גילוי' שהם ספק סכנה – דרך משל: אם תחטוב עצים – לבסוף תגיע לפחם; ואם תאבד – תאבד מרגלית. כלומר, מי שמבקש רווח מועט ובכך מזלזל בסכנה, מה כבר

לבכות את השריפה אשר שרף ה', לשוב בתשובה שלמה, ולבקש מלפניו יתברך על עמו, שיתן מציון ישועת ישראל, וישיב ה' שבות עמו במהרה בימינו אמן. על כן, חובה לבצר החומות בגדרים וסייגים בעבודת ה', ולהעמיק בשמירה מכל פרצה או חולשה.

כך הביא זקני הרב מווערשוב זצ"ל [הגאון רבי שאול משה זילברמן, בן הרב יצחק אייזיק אלימלך] שהיום בשבת קודש חל יומא דהילולא דיליה [נלב"ע כ"ג תמוז תרצ"ט] בספרו 'פרדס שאול' (פר' ושב) בשם רבו הר"ק בע"ל 'חידושי הרי"מ' זצ"ל, מפני מה נקראים בני ישראל בתואר 'אום אני חומה', מכיון שמה שנאסר עליהם נדמה להם כחומה שאין לעבור דרכה, יש להם חומה בליבם שאי אפשר לפרוץ. ולכן נאמר (ש"ע ט, ט) 'אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף', ודרשו חז"ל 'אם מעמיד דברים כחומה נבנה עליה טירת כסף'. כלומר, אם שומר הוא על גדי הקדושה כחומה שאינה נפרצת - אזי שכרו מרובה, ונבנית עליו קומת קודש נוספת, כטירה של כסף. ולפיכך, כיון שנתעררה החומה ונעשו בה פרצות - היה פנחס צריך לבנותה מחדש, להקים שוב את הגדרים ולחזק את קדושת ישראל.

מה גדולים ומה יקרים אוצרותינו זאת נוכל ללמוד מהכתוב בפרשתן, כפי שהיה אומר אא"ז מרן ה'אמרי אמת' זצ"ל בשם מרן הבעש"ט הקדוש זי"ע, כי כידוע ישנם שלשה יסודות בבריאה, המשלימים זה את זה: עולם, שנה, ונפש. ובכל שלושה אלו עוסקת פרשת פינחס: 'עולם' - הפסוקים העוסקים בנחלת הארץ, המקום המקודש מכל

והנשמה מכל מכשול וריחוק, ואף למסור את הנפש - על מנת לשמרה ולהצילה.

הנחש בין הגדרות - מלחמת 'בין המצרים'

נמצאים אנו עתה בימי בין המצרים - שלושת השבועות שבהם אנו מתאבלים על חורבן בית מקדשנו, ונקראו ימים אלו 'בין המצרים' לרמז על פיתויו של היצר הרע המכונה 'נחש'. והוא, הנחש הקדמוני, נמצא בין הסדקים והמפְּצֵרים, משתדל בכל כוחו למצוא פירצה בחומה ולהשתחל בעדה, וכדברי חז"ל במדרש (ויק"ר כו, ב; במדבר"ר יט, ב דכ"ד ה, ט ממנומא חקק ד ועוד) 'אמרו לו לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדרות, אמר להם מפני שפרצתי גדרו של עולם'. כלומר, טבעו של הנחש הוא לחפש תמיד את מקום הפרצה כדי להכות שם, כי זה כוחו וזה תפקידו.

ובזה יובן מדוע תחילת חורבן בית המקדש וירושלים - החלה ביום שבעה עשר בתמוז, כי ביום זה הובקעה העיר ונפרצה החומה (תענית כו) והוא היה ראשית כל החורבן כולו. כי כאשר החומה נופלת - הכל נופל אחריה, עד שהגיעו לשפל הגדול ביום המר והנמחר, יום תשעה באב, שבו איבדנו את המרגלית היקרה, ונשרף בית מקדשנו באש, ונפשות ישראל נאבדו, והשתעבדנו בגלות הנוראה.

לכך, הימים הללו נזכרים ונעשים, לעורר את הלבבות על גודל ההפסד, להתבונן ולהבין מה יקר וגדול האוצר שהפסדנו, מה רם ונישא הכתר שניטל מעמנו.

‘ולמעט’, מי שמקטין את ערך נפשו, משפיל מעלתו, ומתייאש מלהלחם בגבורה ובמסירות נפשו על נחלת אבותיו – ‘תמעט נחלתו’, נחלתו הרוחנית תפחת ותרד, כי לא ימסור נפשו בעבורה כראוי.

והנה יסוד גדול למדנו בפרשת נחלות. ישנם שני מיני ירושה: יש ירושה מוחזקת, שכבר היא ביד היורש; ויש ירושה הראויה לבוא, כלומר, עדיין אינה בידו, אלא עתידה לבוא לידו. ולירושה הראויה לבוא – יש חיסרון בכמה דינים: כגון, בכור – שאינו נוטל פי שניים במה שראוי לבוא כבמוחזק (צ"כ קט.), וכן אין הבעל יורש את אשתו ב'ראוי' (צ"ק מג.).

וניתן לרמוז בזה, כי קדושת שבת אף היא מורשה לבני ישראל, אולם איננה מוחזקת בידיהם מצד עצמה, אלא ראויה לבוא, ואדם צריך להכין את עצמו ולטהר את לבבו, כדי שתשרה עליו קדושת השבת באמת. ועל כן נדרש האדם להיות 'מקדש שביעי כראוי לו'. ובדרך צחות, זהו מה שאנו אומרים בתפילת מוסף: 'אז מסיני נצטוו ציווי פעליה כראוי ותצונו ה' אלקינו להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי', מה בא ללמדנו ענין 'כראוי' שנזכר ונכפל, שב ונשנה, אלא שצריך האדם לשים לבו כי עדיין אין קדושה זו מוחזקת בידו מאלוה, אינה אלא בבחינת 'ראוי' לבוא, ועליו להתאמץ ולייגע את עצמו כדי לזכות לקדושת שבת הבאה עליו, ורק מי שטרח בערב שבת הוא יאכל בשבת (פי"א ע"א).

בך היה דורש הרה"ק רבי חיים מאנטניא זצ"ל בפסוק המוזכר בפרשתן: 'עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה', כלומר,

הארצות; 'שנה' – המועדים, הזמן המקודש מכל הזמנים; ו'נפש' – בפרשת 'יפקוד ה' אלוקי הרוחות איש על העדה', היינו מינויו של מנהיג ישראל, שהוא הנפש המובחרת שבדור. ובצדק יאמר על שבת זו 'יש קונה עולמו בשעה אחת', שבזמן קדוש זה יכולים לקנות קנין נצח, בעולם, שנה ונפש.

מה ימתקו הדברים, כאשר לאחר שהתורה דורשת את מעשהו של פינחס קנאה לשבח, מאחר שהוא ידע והבין היטב בגודל יקרת האוצר של עם ישראל, והכיר ביקרת הכתר של ממלכת כהנים, כמבואר בארוכה לעיל, מעתה בא הכתוב ופירט את האוצרות בכל שלשת הבחינות, בעולם, שנה ונפש.

'ראוי' ו'מוחזק'

ובנחלת אבותינו נאמר 'לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו איש לפי פקודיו יתן נחלתו' (מגדבר כו, נד). ויש לרמוז בזה רמז נאה, על פי מה שביארנו, כי נחלת האדם האמיתית – היא הנשמה אשר נפח בו ה', ולכן צריך האדם לייקר ולהחשיב מאוד את אותה נחלה פנימית, שהיא נשמתו, ולהעריך כראוי את כל כוחות הנפש שנטע ה' בקרבו, ובפרט את המתנה טובה מבית גנזיו ושבת שמה, שבה יכול כל יהודי להתרומם ולהתעלות לה', ולקיים את רצון ה' כראוי.

זהו מה שרמז הכתוב: 'לרב – תרבה נחלתו' מי שמבין בגדולת ויקרת מתנות האוצרות הללו, 'לרב' – שמכיר בגודל יקרת נשמתו ונחלתו הרוחנית, זוכה אשר 'תרבה נחלתו', כלומר תתרבה ותתעלה הצלחתו בעבודת ה' ויעלה מעלה מעלה. אולם

ובן כתב הרה"ק המגיד **מטריסק זצ"ל** בספרו **'מגן אברהם'** (פר' נלק), שימי בין המצרים הם שעת הכושר להתעלות בעבודת ה', ודוקא מפני שהם הימים הנמוכים ביותר בשנה, על כן יש בהם אפשרות נפלאה להתעלות ולקנות שלמות על ידי תשובה ומעשים טובים מתוך דבקות בהש"י.

ויש לומר הרמז בפסוק בפרשת הנקראת לרוב בימי בין המצרים: 'עולת שבת בשבתו' בשבת זו ובימי בין המצרים, הוא 'על עולת התמיד' יש בה מעלה יתירה על פני עולת התמיד, ואפילו יותר מכל שבתות השנה.

הנפילה מכל האמור, כי לעת כזאת הזמן גרמא להוקיר ולהעריך את האוצר והמרגלית היקרה שהפקיד בנו הקב"ה, להתעורר לתשובה שלמה ולתיקון המעשים כראוי, ולהוסיף ולחזק בדקי חומותינו כראוי, לשמור ביתר שאת על העיר ועל מחוזותיה, ולעמוד על המשמר לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו. על ידי מסירות זו, נזכה בקרוב לראות בקיום החזון (תהלים נא, כ-כז): 'היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים. אז תחפוץ זבחי צדק אז יעלו על מזבחך פרים', בבנין בית המקדש במהרה בימינו, אמן.

רצונך לדעת כיצד תהא העלייה של אדם בשבת? הסימן הוא - 'על עולת התמיד' - כיצד הכין עצמו תמיד בכל יום. כפי מידת ההכנה קודם לשבת קודש - כך תהיה השגתו בהבאת 'עולת שבת', כלומר בהתעלותו בשבת קודש.

מעלת השבתות ש'בין המצרים'

ויש לפרש את מעלת הימים הללו בדרך נוספת, על פי היסוד הידוע המבואר בספרים הקדושים (מאור ושמש רמזי בין המצרים; תפארת ששת חזון) בדבר גודל מעלת השבתות שבזמן הגלות, ובפרט בימי בין המצרים. ונמצא כי שבתות אלו גבוהות עד למאד, דווקא מפני שימי החול שבין המצרים הם נמוכים מאוד, והם בבחינת 'קטנות'. ומכיון שבשבת יש עליית העולמות, הרי שיש עליה ותיקון לכל ימות החול שקדמו לו, ובפרט לשבת עצמה. ולפיכך, שבתות שבין המצרים - עלייתן עליונה עד למעלה ראש, ונתעלו למקום גבוה ונשגב ביותר. ועליהן נאמר: 'רב לך שבת בעמק הבכא', כי בימים אלו הנקראים 'עמק הבכא' על שם הצער והחורבן, דווקא בהם נאמר 'רב לך שבת' - השבת שבין במצרים גדולה היא ונכבדה ביתר שאת.

תפילת העני - הכנה לימי הרחמים והסליחות

הכנה מראש לימים הנוראים

הימים הללו - הם ימי הכנה לקראת חודשי אלול ותשרי, הימים הקדושים, ימי הרחמים והסליחות, העומדים אחר כתלנו, שבהם כל נפש שוקקה אל ה' והומה אל דודה, לשוב בתשובה ולתקן כל המעשים. וכבר הזהירו רבותינו שאין די לאדם להכין עצמו בשעת מעשה - בשעה שהוא שומע את קול השופר בראש השנה, או בשעה שהוא עומד בתפילה ובתחנונים בתפילות יום הכיפורים, ולבו רחוק. על כן, כבר מעתה, כאשר זמני תשובה ממשמים ובאים - צריך להתחיל בהכנות, כדי שלא ימצא עצמו באיחור - עומד בבית הכנסת, מכה באגרוף על לבו, ולבו בל עמו. וכמו שאמר הרה"ק **מראששיין** זי"ע בדרך צחות, בראותו אדם המכה על לבו בהתלהבות בעת אמירת הוידוי: למה אתה דופק, הלא בעל הבית איננו...

מרגלא בפומיה דכ"ק אדאמו"ר ה'פני מנחם' זצ"ל, בשם זקני הרה"ק

ה'אמרי אמת' זצ"ל (עי' אולר דשנות ומאמרים' להפני מנחם, אלול עמ' קכד. ועי' עבודת ישראל פ' ראש ד"ה עשר ובאגרא דכלה דרושים לימי צין המגרים צפוק אריה ש"ג) שהמליץ על כך בלשון חכמים (נדרות ס). 'אחורי ארי ולא אחורי אשה', ופירש: יש להתחיל ולהקדים 'אחורי אב' - כלומר, מאז חודש מנחם אב, שמזלו אריה - להתחיל כבר אז לפנות

לאחוריו ולשוב מדרכו הרעה, 'ולא אחורי אשה', כלומר, שלא ימתין עד חודש אלול, שמזלו בתולה. וכן אמרו: 'אחורי אשה ולא אחורי בית הכנסת', היינו שלא ימתין עד שת שיאספו כולם לבית הכנסת באמירת סליחות ותחנונים, אלא יקדים בחודשים אלו שהם ההכנה לאותם ימים.

ובפרט, בימים אלו, ימי בין המצרים, שהם עצמם מכוונים כנגד ימי המועדים ש"ף חודש תשרי, כמובא בספרים הקדושים, וכבר כתב כן המהרש"א (נדרות ט) 'כ"א יום מ"ז בתמוז עד ט' באב וכו' ויש עוד כ"א ימי סליחה ושמחה מיום טוב ראשון של ר"ה עד כ"א תשרי שהוא הושענא רבה יום גמר החתימה וכו' כי מקרה אחד ק"ה את כולן, שהפורעניות והטובות שווים בימים בשיעור אחד זה כזה כ"א יום הן וכו' ג"כ תולדותיהן שווים בליבון כי כמו שהכ"א יום שמר"ה עד הושענא רבה תולדות ליבון עון וכפרה עליהם, כן גם ימי כ"א יום פורעניות מ"ז בתמוז עד ט' באב היה תולדות ליבון עונות, כי הצרות ויסורין מכפרין כמו שאמרו שהגלות מכפר'.

וכן כתב הרה"ק **האזהב ישראל** זצ"ל (נדרות ט) כי קוראים פרשת פנחס בתוך ימי בין המצרים ברוב השנים, כי אלו הכ"א יום שבין י"ז בתמוז לתשעה באב הם המקור והשורש לכ"א ימי המועדות

והקשה ה'חידושי הרי"מ', וכי היכן מצינו שם בפסוק דמירי בשבת, שמא בכל ימות השבוע מצוה לרוץ, ובשבת אסור לפסוע פסיעה גסה, כמו דסבר רבי זירא מעיקרא. ואמר החידושי הרי"מ בלשון קדשו: אין אנו מבינים כראוי את הפסוק, כשנבין לנכון את הפסוק נבין ממילא את הלימוד שדרשו עליו בגמרא. 'ילכו כאריה ישאג', וכי כאשר אריה שואג הולכים בנחת, בהליכה? הלא אז ירוץ האדם בכל כוחו! אריה שאג מי לא יירא?! אלא זה גופא בא הפסוק ללמדנו, כאשר אדם מבין את גודל הסכנה בה הוא נמצא - הרי הוא מתאזר עוז בכוחות לא לו, וכל כמה שירוצ' הרי זה נחשב כהליכה לאט לעומת גודל הסכנה והפחד. כך גם כאשר האדם נמלט מיצרו המייגעו בהבלי העולם הזה ופיתוייו, והוא דורש ומבקש להתקרב לה', בבחינת משכחו לבית המדרש, הלא כל כמה שירוצ' אינו נקרא אלא 'מהלך'. ודוקא משום כך - לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה, ואפילו בשבת קודש, כי הריצה לרבר מצוה אינה טורח אלא היא עצם הנחת רוח לנפשו, בידעו כי בכך הוא ממלט נפשו מרעה, ומתקרב אל חי החיים. והיא לו קורת רוח ונייחא - כבורח מן הסכנה וממלט את נפשו ממיתה לחיים.

מכאן לימוד גדול ונפלא: כשאדם רץ לדבר מצוה - לתורה, לתפילה, לקיום רצון ה', אין זו אלא ריצה של חיים, ריצה של הצלת חייו מיד המבקשים את נפשו להאבדה.

זאת יתן האדם אל נפשו עתה בעמדנו בחדוש מנחם אב, ארי בא, בימי

שבשנה. וכעין זה כתב הרה"ק מרופשיץ **זצ"ל** בספרו 'זרע קודש' (להפטרות פרשת דברים) כי על ימים אלו נאמר 'א"ך טוב לישאל', כי כ"א יום שבין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, הם כאוצר גנוז הסגור בהרבה מנעולים, אך בתוכם טמון אוצר עליון כנגד כ"א יום מר"ה ועד שמיני עצרת.

המָלֵט על נפשך

ודוקא משום שבימים נמוכים אלו, יש כביכול הסתר פנים, והמלך אינו בביתו (עי' טעם אלימלך פר' וישע), לכך 'כל רודפיה השיגוה', ודרשין 'רודפי ה' - ה' (עי' עטרת ישראל פר' מסעי) כל מי שרוצה לרדוף ולהשיג קרבת אלוקים, יכול להשיג בימים אלו, כי הם שעת רצון לדביקות בה'.

ברם, כפי שביארנו [במאמר הקודם] היסוד לכך הוא ההבנה בחשיבות וצורך הדבר, וביקר ערכו. וכך היה מפרש **אא"ז** הרה"ק ה'חידושי הרי"מ' **זצ"ל** (עי' פני"מ פר' שלח תשנ"ה מכת"ק; וכן בפר' נהר תשנ"ה ופער' מסעי) את מאמר חז"ל (נדרים ו'): 'אמר רבי חלבו אמר רב הונא היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה, אמר אביי לא אמרן אלא למיפק, אבל למיעל מצוה למרהט, שנאמר נרדפה לדעת את ה'. אמר רבי זירא: מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי לפרקא בשבתא, אמינא קא מחליין רבנן שבתא. כיון דשמענא להא דרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת, שנאמר: 'אחרי ה' ילכו כאריה ישאג' וגו', אנא נמי רהיטנא'.

נחל' נוטריקון נפשנו חכתה ז'ה'. ולכן נאמר 'לאלה תחלק הארץ', כי כל מיני טובות נכללו בשם ארץ כנודע, והכל יכול האדם להשיג ע"י תפילה בלב נשבר.

ע"ז כן נאמר: 'לרב תרבה נחלתו', מי שהוא בעיני עצמו רב - עליו להרבות תחנונים לפניו יתברך, אבל 'ולמעט' מי שממעט ומכיר באפסותו - 'תמעט נחלתו' אינו צריך להרבות תחנונים כי תפילתו נענית מיד, 'איש לפי פקודיו יתן נחלתו', 'פקודיו' לשון חסרון (ממדרג לז, ג), כל מה שאדם מרגיש את חסרונותיו - על ידי זה זוכה שתפילתו תתקבל מיד לרצון.

ע"ז לרוץ ולהתחנן על נפשותינו כבורח מן הארץ, וממך אליך אברח, וכמו שאנו אומרים: 'רוץ עבדך כמו איל', ויחפץ 'לחזות בנועם ה'' כי 'נפשי חולת אהבתך'.

ויש לרמז כן בלשון הפיוט: 'נפשי חולת אהבתך' שגם הוא מרמז על תפילה כמו 'ויחל משה', ונפשו של אדם מייחלת תמיד להתפלל ולשפוך שיח לפני ה' יתברך ולהתחנן 'זכור אהבת קדומים והחיה נרדמים', שנוכל להתחזק בתפילה, ולהבין כי יש סכנה גדולה בשינה רוחנית. והתפילה היוצאת מעומק הלב - היא ההצלה וההכנה לקראת הימים הגורליים, ימי התפילה והרחמים.

וזה אשר עשה פינחס בן אלעזר, וכפי שפירש הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעז'יבוז זצ"ל (פנימא דסבורא בפרשתן, והנה"ק בעל 'ערוגת הטעם' היה זאמר כן בשם הרה"ק הטעם אלימלך זי"ע) את מאמר חז"ל (פסחדרין פב) 'קנאין פוגעין בו', אל

ההכנה לימים הנוראים, שצריך אדם להכין עצמו מראש שלא ימצא את עצמו באיחור - כאדם ריק שמבקש לדפוק על דלתות, ובלבו אין כל. ולכן, העצה הראויה להתחיל עתה בתפילה, למרהט ולמיעל לבית הכנסת, בתיקון המעשים, ובהכנה פנימית.

תפילה לעני

ע"ז כן צריך האדם לעמוד בתפילה מתוך שפלות המצב, ולזכור שאנו כולנו - כדלים וכרשים דפקנו דלתיך. וכדאיתא בזוהר הקדוש (פר' וישלח דף קסא) 'תפילה לעני כי יעטוף' - דקאי על תפילתו של דוד המלך בעת ברחו משאול, שהתפלל כצלוחת דעני שאין בידו כלום. והתפילה הזו, דווקא מפני עניותה - ממהרת להתקבל יותר משאר התפילות, ככתוב 'לא בזה ולא שקץ ענות עני ובשוועו אליו שמע'. וכך צריכים אנו לבוא לפני המלך מלכי המלכים ב"ה, בענוות אמת ובלב נשבר. ברחמי ובתחנוני, מרן דבשמיא לך מתחננן, כעבדא דמתחנן למריה. עשיקי אנן ובחשוכא שרינן, מירין נפשין מעקתיך דנפישין, חילא לית בן לרצויך, מרן עביד בדיל קיימא דגזרת עם אבהתנא. ותבוא צעקתינו לפני שומע צעקה.

חידושי נפלא כתב בזה הרה"ק רבי אליהו לערמאן זצ"ל, מתלמידיו ש' הרה"ק מקוצק זצ"ל, בספרו 'אזור אליהו' (פערשקן) על פי דברי הזוהר הקדוש דלעיל, כי כאשר אדם מתפלל בבחינת 'תפילה לעני' ולבו נשבר בקרבו, נפתחין לו כף תרעין דצלותא ולא משהין ליה כלל. וזה הרמז, 'נחלה' רומזת לתפילה, כמו 'ויחל משה', וגם

אב"ד בענדין זצ"ל, ביכהן פאר (פרשת מלק) 'ויקח רמח בידו', שעל האדם לדקור את כל רמ"ח אבריו ברמ"ח תיבות של קריאת שמע, ובזה זוכים לנצח את היצר הרע. וכאשר ישפוך שיחו לפני ה' בבחינת 'תפילה לעני', יזכה להינצל מכל פיתויי היצר הרע הרודף אחרינו כאריה טורף ושואג, ואז יקויים בנו 'כי לא בזה ולא שיקץ ענות עני ובשוועו אליו שמע', ושומע תפילה ישמע תפילתנו ויהפכו הימים הללו לששון ולשמחה למועדים טובים, בגאולתנו ופדות נפשנו, במהרה בימינו, אמן.

תקרי 'פוגעין' מלשון הריגה בלבד, אלא גם לשון תפילה, 'אין פגיעה אלא תפילה' כמו 'ואל תפגע בי' (ירמיה ג, טו). כי משה רבינו סבר, שצריך להתפלל בעד החוטאים אולי ישובו בתשובה, אבל פינחס ראה שהשעה צריכה מעשה תקיף, ומפרש 'פוגעין' כפעולה. ואמר לו משה רבינו 'קריינא דאיגרתא איהו להווי פרוונקא', שיעשה בפועל כפי שמבין משמעות ההוראה.

ושניהם עולים בקנה אחד, וכמו שכתב הרה"ק רבי חנוך צבי הכהן

רעוא דרעוין פרשת מטות-מסעי תשפ"ג

גבחות דקדושה כדי לגבור על יצרו

מעשה יש לעיין, אם גרוע הדבר כל כך, למה נתייחדה פרשה שלמה ומפורטת על כל ענין הנדרים, הלא אין זה כלל לרצון וכמו שדרשו חז"ל (מדרש ט.) 'טוב אשר לא תדור' (קטל ה, ד) - 'טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר'.

מטרת נדרי שעת צרה

אמנם יש לבאר, כי אם אמנם נדרים אינם לכתחילה, מכל מקום בהם דבר גדול, וכפי שיתבאר בפרשה זו הבנה עמוקה יותר, חשובה ונצרכת מאוד לכל עובד ה', אשר על פי זה יובן שפיר מקומה של כל פרשה זו.

'מעשה אבותינו בידינו', ומצאנו ביעקב אבינו, שנדר להקב"ה בעת צרה, כדכתיב (בראשית כח, כ-כט) 'וידר יעקב נדר לאמר, אם יהיה אלוקים עמדי וגו' והיה ה' לי לאלוקים' וגו'. מכאן למדו חז"ל (בר"ר פ, ה; ה"ד מוספות חולין ב ד"ה גבל) שידור אדם בשעת צרה,

איש כי ידור נדר לה' וגו' לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה (ג, ג).

'כאילו בנה במה'

בחומרת הנדרים הביאו חז"ל (מדרש כב; יצמות קט): 'רבי נתן אומר, הנודר - כאילו בנה במה, והמקיימו - כאילו הקריב עליה קרבן'. ופירש רש"י (יצמות סט) "כאילו בנה במה" - בשעת איסור הבמות, דחוטא הוא. דכתיב (דברים כג, כג) 'וכי תחדל לנדר לא יהיה בך חטא' - הא לא תחדל יהיה בך חטא. 'כאילו הקריב קרבן' - שעבר עליו שתי עבירות. אלא ילך אצל חכם ויתירנו כדי שלא יהא רגיל בכך'. ובמסכת נדרים (סז) מבואר, שידיעה זו יש בה 'פתח חרטה' לשוב ולהתנחם על נדורו, שאילו ידע שחוטא הוא בכך - היה נמנע מלנדרו. כי כה חמור הוא חטא הנדר, עד שעצם קיומו הוא סיבת התרתו, שאילו היה יודע כמה חמור הוא לנדרו, היה נמנע מכך.

שנאמר (פסלים כד, ד) 'נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה'. ומה היא השבועה שמשביעין אותו, תהי צדיק ואף תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע'. וכבר כתבו כן המקובלים (חושן משניות, מטות; של"ה מס' תענית, דרוש למטות ומסעי, אות נה) ופירשו ש'לא יחל דברו' הוא כנגד שס"ה מצוות לא-תעשה, ו'ככל היוצא מפיו יעשה' הוא כנגד רמ"ח מצוות עשה. ועל פי זה אפשר, ש'תהי צדיק' היא שבועה על רמ"ח מצוות עשה, ושבועת 'ואל תהי רשע' היא שבועה על שס"ה מצוות לא-תעשה.

כ"ק אדאמו"ר ה'פני מנחם' זצ"ל אמר, שבילדותו שמע מזקני החסידים, שבפשיטתא היו אומרים [בשם הרבי או בשם אחד מגדולי התלמידים] 'א' יוד וואס מ'האט עהם צוויי מאהל באשוויערן, ביים הר סיני און ביי דעם געבויערען, ווערט קיין מאהל נישט פארצויערן' [-יהודי שהושבע פעמיים, בהר סיני ובעת לידתו, אינו אבוד בשום מצב].

כלומר, שבועות אלו נותנות לאדם כח גדול לעמוד בכל מלחמות היצר העתידות לבוא עליו. שכיון שנשבע כבר להיות צדיק ולקיים את המצוות כולן, יש בנפשו כוחות מיוחדים לצלוח כל נסיון ולהתגבר על כל פיתוי.

ידוע מה שגילה מרן הבעל שם טוב הקדוש זצ"ל (דגל מחנה אפרים, מסעי, ד"ה ויחמו; הוצא בצעש"ט עה"ת מסעי, אות ה) שאלו ארבעים ושניים מסעות שנסעו בני ישראל במדבר, המפורטים בפרשת מסעי, לא היו לשעתם בלבד, אלא כל

זהו 'לאמר' - לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרה.

כאשר יצא יעקב אבינו מבית אביו יצחק אבינו לחרן, אל בית לבן אחי אמו, היה ירא עד מאוד מהעתיד לבוא עליו - הן ברוחניות והן בגשמיות. על כן נדר על עצמו, כדי שתהיה עליו שמירה מרובה מהקב"ה. ומעשה אבות היה סימן לבנים - שכך עשו כאשר עמדו ישראל לפני מלחמת מדין (להלן פרק לא), שאותה זמם בלעם (שס פס' ט) הוא לבן (פנחמוס וילף, יג), היו יראים מהם, הן בגשמיות וביותר ברוחניות, לאחר שכבר החטיאו בנות מדין את ישראל. על כן הוקדמה פרשת נדרים ליציאתם למלחמה, כי הנדר הוא שמירה נכונה להינצל מכל הרפתקאות העתידות לבוא. ועניינו ש'דבר, כי הנדר הוא תוספת גדר, שמירה וסייג, שבזה מתקרב האדם לבוראו ומרומם את דעתו לדברים נעלים, וכאשר הוא נעשה קרוב יותר אל הקב"ה ממילא אמונתו יפה ועל ידה זוכה להצלחה ולסיעתא דשמיא. לכן נתנו חז"ל עצה לכל הנמצאים בעת צרה לנדור נדר, להתקרב יותר אל הקב"ה, וכך לצלוח כל מלחמה. ובאלו הנדרים עוסקים המקראות שבפרשה.

'תהי צדיק ואל תהי רשע'

פנימיות נוספת נתנו צדיקים בענין הנדרים המוזכרים בפרשה. ופירשו (נחם

לדיק ויו"ת), מטות, ד"ה אש; דברי אברהם [ארגנטיין], מטות, ד"ה לא; פני מנחם, פיתח משניות, ס"ג ד"ה עולת) ש'לא יחל דברו' האמור כאן, קאי על שבועת כל אחד ואחד בטרם לידתו, כמבואר בגמרא (מ"ה ב') 'ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו וכו'

מושבֿע ועומד בהר סיני. זה עצמו מביאו לדי התרוממות והתעלות מההבל הסובב כל.

בח'לומו, קודם נדרו, הראו לו ליעקב אבינו 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' (בראשית כח, יג). ורמז הענין הוא, לימוד לאדם שכאשר הוא מרגיש כי עלול לשקוע בארציות ולהיגרר אחר היצר הרע, עליו לקחת את מידת הגדלות והגבהות דקדושה, להכיר בערכו שלמרות שהוא 'מוצב ארצה' - עסוק בכוץ, בענייני ארציות של העולם הזה, מכל מקום 'ראשו מגיע השמימה' - מכסא כבוד חוצב בשליחות קודש ובמטרה מיוחדת מאת הקב"ה העומד ומצפה לשובו משליחותו בהצלחה, ובכח זה ינצח ויגבר על יצרו.

את זאת למד יעקב אבינו בחלומו, ואת זה לימד לבניו אחריו, לא להיגרר אחר היצר הרע אל הפחיתות של העולם הזה, אלא לעמוד איתן, בעוז ובגבורה, כי בן מלך הוא, שבוהו יפה ודרגתו גבוהה כל כך, ואיך זה ירד חלילה בעמקי שאול.

'תתאו לכם הר ההר'

בפרשתנו נדרש שוב ענין נחוץ זה, מלבד בפרשת מטות - אף בפרשת מסעי נרמז נאה לקשר הענין, 'והנה סולם מוצב ארצה' עולה בגימטריא תרל"ו, כמספר 'מטות מסעי' עם הכולל. דכתיב (למן לו, ו) 'זוה יהיה לכם גבול צפון, מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר'. 'צפון' הוא יצר הרע הצפון בלב, ועליו נאמר קרא (ויאל ב, כ) 'ואת הצפוני ארחיק מעליכם' (עי' סוטה נב). ופירש הכתוב מהו גבול צפון - האיך נוכל לגדור גדר ולעמוד בפרץ

יהודי ויהודי עובר במשך שנות חייו ארבעים ושניים מסעות אלו, במצבים שונים ובנסיונות, מיום הולדו ועד שובו אל עולמו, שזו בחינת יציאת מצרים וכניסה לארץ ישראל. ומה שנותן כח ביד האדם לצלוח את הדרך הארוכה הזאת בת הארבעים ושניים מסעות, הוא כח השבועה. **שמאחר שנשבֿע בעבר פעמיים - בהר סיני ובטֿרם לידתו 'תהי צדיק ואף תהי רשע' - נטבעו בנפשו עוז רוח ותעצומות נפש, לעבור את כל אלו בהצלחה, ולבוא אל המנוחה ואל הנחלה, בסייעתא דשמיא.**

בכ שבועה זה, הוא שסייע ביד יעקב אבינו לגור בבית לבן, לשמור שם תרי"ג מצוות ולא ללמוד ממעשיו הרעים (עי' רש"י בראשית לג, ה). שכאשר נדר נדר זירז את עצמו בכח גדול ובכך נעשו רגליו קלות ללכת לבית לבן (עי' רש"י בראשית נט, ה, ע"פ ב"ר פ, ט). בכח זה ביקשו גם בני ישראל להתחזק טרם צאתם למלחמת מדין, ועל כן קודם למלחמה עסקו בפרשת הנדרים, בבחינת 'קדש עצמך במותר לך'.

'סולם מוצב ארצה' - 'וראשו מגיע השמימה'

סגולת כח זה, היא שכאשר יכיר האדם בכח זה הטבוע בלבו מאז שבועתו 'תהי צדיק', אז יוכל אכן לנצח את היצר הרע על ידי שיזכור את רום ערך נשמתו לא יתפתה לשקוע בחומר, בארציות ובתאוות. כי על ידי הנדר והשבועה שמוסיף בעצמו, ומביא עצמו לידי שבועה, צפות ועולות השבועות הראשונות, בהילו נרו עלי ראש, ובעת היותו

כל המסעות, 'כי יכול נוכל לה' - כי יש בנו כוחות ואנחנו גבוהים ביותר מהיצר הרע, ונוכל בקלות לבוא 'הר ההר' בגאווה דקדושה ובעוז רוח, ולנצח בכך בכל מסע ומסע.

לדבריו אלו כיוונו חז"ל (סוטה לה, הוצא נפש"ה) בפירוש דברי כלב בן יפונה 'אפילו בשמים, והוא אומר עשו סולמות ועלו שם, נצליח בכל דבריו'. המסעות נראים קשים מנשוא, הים גדול ורחב ידיים, הצפוני מאיים ואורב לחיינו, אך אל לנו לשכוח את ה'סולמות' אל השמים. אנחנו כ'סולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' - יש בנו כוחות עליונים טמונים, מאז השבועה בהר סיני והשבועה בעת הלידה, ולמה נירא מכל המניעות והעיוכים, הלא עם ידיעה זו 'נצליח בכל דבריו'.

בזה יידרש נמי מה שאמרו (פי' רש"י שמות כ, יט) שבמעמד הר סיני 'הרכין שמים ושמי השמים והציען על ההר', ללמד כי כל החפץ לעלות בהר ה', יוכל להגיע השמימה.

גם נרמז בתיבות 'יכול נוכל לה', כי 'נוכל' הוא נוטריקון 'נקי כפים ובר לבב', הוא אשר יעלה בהר ה' ויקום במקום קדשו. והוא רמז לכח השבועה שביד האדם אשר לא נשבע למרמה, שבגין אותה שבועה 'ויערם קיין מאהל נישט פארלוירען', ועל ידה 'יכול נוכל' לצלוח כל דבר, לנצח את הצפוני ולצאת מן הים הגדול והמים הזורמים בשלום.

אמנם לימדנו יעקב אבינו כי עליה זו היא בסולם המגיע השמימה, וכן אמר להם כלב כי אם בשמים היא, נעשה סולמות.

למול אותו 'צפוני'. זה יהיה לכם גבולו, 'מן הים הגדול' - מתוך אותו ים גדול ורחב ידיים, מלא תאוות ופיתויי היצר הרע, משם, בעזרת 'הנותן בים דרך' (ישעיה מג, טו), תוכלו לצאת בשלום על ידי 'תתאו לכם הר ההר'. תתאו הוא לשון תאוה - רצון עז ושאפה כבירה. הרצון והשאפה לבוא אל 'הר ההר', לשאוף לגדולות ולהתאזר בגאווה דקדושה, הם יהיו הגבול וההגנה שלא להימשך אחר היצר הרע ופיתויו.

ויתקשרו העניינים דא בדא, כפתור ופרח, במקרא הערוך לפנינו (ספסל כד, ג-ד) 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו, נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי, ולא נשבע למרמה'. הזכור את שבועת 'תהי צדיק' [שנדרשה מפסוק זה בגמרא, כאמור לעיל] ואינו מחלל דברו, הוא זה העולה בהר ה' שמשתוקק כאיל העורג אל אפיקי מים לבוא 'הר ההר', כחכם המכיר את מקומו. והוא יקום במקום קדשו לא ירדה לתחתיות שפלות בחלקו של היצר הרע, וכך יש לפניו גבול ברור להרחקה מאותו 'צפוני', ולהתגבר על פיתויו.

עליה בכח הסולם

באותה שעה שנגזרו המסעות על ישראל, בחטא המרגלים, 'ויניעם במדבר ארבעים שנה' (לקמן לג יג), אז עמד כלב בן יפונה, הסה את העם, וקרא (לש"י ג) 'עלה נעלה וירשנו אותה'. בזאת חזיק ועודד את רוח העם, אמנם דרך קשה יש עד השגת הארץ הקדושה, אך אם נדע נכון את גבול הצפוני, נוכל להלחם ביצר הרע ולצלוח את

לפרנסתו, והשני הגניבה היא משלח ידו. בחלוף השנים, ראה הגנב והנה שכנו חוטב העצים מצליח לכלכל את בני משפחתו ואף להשיא בנותיו בהרחבה ובמלבושי כבוד כמנהג בעלי בתים דפה, ואילו הוא הגנב - בנותיו בוגרות כאשר אין לו כדי לתת להן נדוניה כראוי. קם ופנה לשכנו לשאול אותו על פשר הדבר. השיב לו חוטב העצים: מעמל יומי אני מפריש בכל יום פרוטות אחדות לקופת ברזל, קופת חסכון נעולה ושמורה. עד שמגיעה בתי לפרקה כבר נצבר בה הון רב, בו אני מכלכל את כל הוצאות הנישואין. מדוע לא תעשה אף אתה כן, בכל יום תפריש מעט מרווחיך לקופת של ברזל נעולה וחתומה, וכך יצטבר בידך די צרכך לפרנסת נישואי הבנות. גיחך הגנב ואמר: קופות ברזל נעולות וחתומות הן פתרון רק בעבורך. אתה במה שגדור ונעול לא תיגע. אצלי לעומת זאת אין כל משמעות לכך, הן זו אומנותי לפרוץ ולשלוח יד בכל נעילה ולהבקיע כל חומה.

זָהָן שאמרו במדרש בענין השבועה, שאינה מסורה אלא למי שיש בו את המידות הללו - שהוא ירא שמים באמת. כי אי לאו הכי, אלא הוא עובר על איסורי תורה ועל שבועת הר סיני, מה תתן ומה תוסיף שבועתו זו, הלא אומנותו היא לפרוץ המסגרת ולחלל כל השבועות...

אִכָּן לאור הדברים האמורים, עולה מאליה תמיהה רבה. אם אין השבועה מסורה אלא ליראי שמים, מה טעם יש בשבועה זו שמשיעין אותו 'תהי צדיק ואל תהי רשע'. הלא ממה נפשך, אם ירא שמים הוא ויש בו

שבאמת יש לו לאדם לשאוף להתנתק מהארציות ולזנק לשמי השמים, אך אל ישגה בדמיונותיו, אלא ידע כי נדרש לכך עמל והתמדה שלב אחר שלב. וכשם ששופטים ישנן שליבות אשר בלעדיהן לא ניתן להעפיל, כך האדם לא יוכל לבוא בבת אחת אל 'הר ההר'. בני ישראל שהעפילו לעלות ההרה - ניזוקו (לעיל יד, מד-מה), כי אי אפשר לדלג באחת גבוה גבוה. רק על ידי ארבעים ושניים המסעות שעולה בהם האדם מדרגה אחר מדרגה, זוכה לבוא אל פסגת ההר. אבל כבר מראשית הדרך עליו לדעת את המטרה ולהכיר את מקומו, כי באמת מקומו בראש ההר, ובכך יוכל לצלוח את כל המסעות בקומה זקופה.

שבועה לשורש הנשמה

במדרש בפרשתן (מ"ד כב, ט; מנחמה ויקרא, י) הובא תנאי להיתר שבועה בשם ה': 'הכתוב אומר (דברים י, יג) 'את ה' אלוֹקִיךָ תִירָא, וְאוֹתוֹ תַעֲבֹד, וְבו תִדְבָּק', ואחר כך 'ובשמו תשבע'. 'את ה' אלוֹקִיךָ תִירָא' - שתהיה כאותן שלשה שכתוב בהן 'ירא אלוֹקים' אברהם, יוסף, איוב וכו'. 'ואותו תַעֲבֹד' - שתהיה עוסק בתורה ובמצוות. 'ובו תִדְבָּק' - שתהנה מנכסיו לתלמידי חכמים. אמר להם משה לישראל, לא תהיו סבורים שהתרתים לכם להשבע בשמו אפילו באמת. אם יש בכם כל המדות האלו ניראה, עבודה, דבקות - אתם רשאים לישבע, ואם לאו - אינכם רשאים לישבע, אפילו באמת'.

המגיד מדובנא זצ"ל (הרב יעקב פרי' נשא, ירושת הנהל) ביאר את הדברים במשל כדרכו בקודש, לשני שכנים, האחד חוטב עצים

עצרת ז'ה"כ, לוח ג, ד"ה ס"ו), אי צדוקי הוא מה תועיל שבועתו שיעשה כדברי חכמים, הלא מאחר שהם סבירא להו שצריך לתקן מבחוק, אם כן לידדו הוי כנשבע על המצוות, שלא חלה שבועתו.

ותירין ה'אמרי אמת' שלא היתה כאן שבועה כפשוטה ונכדחזינן שלא ענה 'אמן' אחר שהשביעהו], אלא כעין 'השבעתי אתכם בנות ירושלים' וגו' (פס"ט ב' ז' ג, ה' ט, טז, טז, טז). שאין זו שבועה במשמעותה הפשוטה, אלא היא אזהרה לנשמות ישראל בשרשן.

כך תתפרש אף השבועה 'תהי צדיק ואל תהי רשע' שאינה ענין למסכת שבועות, אלא היא אזהרה אל תוך הנשמה, וזה מה שנותן כח וחיל לבל יהודי להחזיק ולהתאמץ בעבודת ה' בעוז ובגבורה, לשאוף לבוא גבוה גבוה אל ראש ההר, ולהכיר את מקומנו הנכון ב'הר ההר'.

חובה שהיא זכות

הגאון רבי שמואל הלפרין זצ"ל [מחסידי טשורטקוב, רבה הראשון של שכונת זכרון מאיר בבני ברק מיסודו של אחיו הרה"ח רבי חיים יעקב הלפרין זצ"ל] בצעירותו נסע עם חותנו, שהיה מחסידי ויזניץ, לחסות בימי ראש השנה בצל הרה"ק ה'אהבת ישראל' מויזניץ זצ"ל בגרוסוורדיין. בליל ראש השנה לאחר תפילת הלחש, אמרו הקהל, כנהוג, פרק 'לדוד מזמור' (תהלים מז), בדבקות ובהתעוררות. רבי שמואל שם לבו להתלהטות מיוחדת שבקעה מהרבי ופשטה בקהל בעת אמירת הפסוק (שם פס' ד) 'נקי כפים ובר לבב, אשר לא נשא לשווא נפשי, [אי']

את המידות הללו של 'את ה' אלוך תירא, ואותו תעבוד ובשמו תשבע' - בלאו הכי הוא צדיק ואינו זקוק לתוספת גדר של שבועה. ואם לאו - אזי גם אם ישבע, אין שבועתו שוה מאומה, וכמו שפרץ גברי שבועת הר סיני כך אף יחלל שבועה זו ויהיה רשע.

על כרחן, שאכן השבועה ניתנה אך ורק לשם המטרה האמורה - **למענת כח בשורש נשמתו של היהודי שיוכל לעמוד על משמרתו להיות צדיק**, בזכות ובהשפעת השבועה אשר נשבע טרם לידתו. וכמו שאמרו חסידים פשיסחא שבכח השבועות לעולם אין היהודי אבוד, ותמיד יש בו עוז רוח לעמוד איתן מול פיתויי הצפוני המנסה להפילו ברשתו ולעשותו רשע. השבועה אינה רק כתוספת גדר בעלמא, אלא מביאתו לידי אותה מעלה גבוהה של אבותינו על הר סיני, ועל ידה יש בו בחינה של תינוק שנולד, זך ונקי.

כיוצא בדבר כבר אמר כ"ק אא"ז אדמו"ר

ה'אמרי אמת' זצ"ל (מכתבי תורה, מכתב ו)

כלפי השבועה המוזכרת אצל הכהן הגדול בסדר עבודת יום הכיפורים, דתנן במסכת יומא (י"ב) 'מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה והעלוהו לעליית בית אבטינס והשביעוהו, ונפטרו והלכו להם. ואמרו לו, אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששיכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך'. והשבועה היא - כפירוש רש"י שם - 'שלא יהא צדוקי לתקן מבחוק ולהכניס בפנים, כדאמרינן בגמרא' (שם י"ב). והקשה ה'פרי חדש' (מיס חיים פ"א מהלכות

הארבעים ושניים מסעות שבמדבר, מקום נחש, שרף ועקרב.

'עבדיך נשאו את ראש'

'ויקרבו אל משה הפקודים אשר לאלפי הצבא, שרי האלפים ושרי המאות. ויאמרו אל משה, עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידניו, ולא נפקד ממנו איש' (לקמן לא, מה-מט). ואיתא בדברי חז"ל (שם סד; טה"ד ד, ג) שאמרו בזה שלא נכשלו אנשי הצבא בשעת המלחמה בעבירה ממש, אבל 'מידי הרהור לא יצאנו' וביקשו להקריב קרבן על זה.

ביאור נפלא עד מאוד פירש בענין, הרה"ק **רבי יעקב יצחק מב'ענדוב זצ"ל** [בנו של הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל זצ"ל ממגלניצא] (אמס לעקב, מוטות). בצאת בני ישראל למלחמת מדין היו יראים עד מאוד, לאחר שכבר נכשלו בבנות מדין ואחריתם היתה מרה, נשאו קל וחומר בעצמם, אם בשעה שהיה משה עמנו, כך, כאשר הוא איננו על אחת כמה וכמה. על כן כאשר נצטוו לצאת להלחם במדין, לקחו על עצמם שרי האלפים ושרי המאות להבטיח שחלילה לא יכשלו בני ישראל, והיו תמיד מסבבים במחנה ישראל והוכיחו והזהירו את אנשי החיל שלא יכשלו חלילה, ואכן חפץ ה' הצליח בידם ולא נפקד מהם איש לדבר עבירה. וזהו 'עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה' שהגביהו אותם ונשאו את ראשם שלא ליפול חלילה לידו חטא ועבירה.

אבל משבאו לפני משה שהיה 'עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה' (לעיל

ולא נשבע למרמה, ותמה בנפשו מה זה מצאו מקום להתאנח דווקא כאן, וכי לקויים המה קהל הקודש הזה בשבועת שווא, וכי כלל עומדים הם לדון בדיני ממונות, אותם ישרי דרך, והרבי ודאי שלא...

כאשר עברו הקהל להתברך ברכת 'שנה טובה' אצל ה'אהבת ישראל', עצר הרבי את רבי שמואל ואמר לו בתפיסת מחשבה, 'הלא תבין יונגערמאן, הרי 'משביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע' [וכדברי הגמרא המוזכרים לעיל (מה"ד), על פסוק זה] ומי הוא אשר יכול להבטיח שלא נשא שם שמים לבטלה ולא נשבע לשוא באותה שעה, לאור מעשיו... (עי' זכרון יהודה לרבי יהודה'לע מדו"קוב זצ"ל, מערכת לדיקי צים וויזן, אות טו; קדוש ישראל ח"א פי"ד, עמ' קט).

על דרך זו, ולאידך גיסא, חזינן נמי במעלת האי שבועה, שלא רק צד החובה יש בה, שלא תהיה השבועה לשווא, אלא הנה היא אף זכות נפלאה. כי רב כוחה של אותה שבועה שנוכל אכן לקיימה, 'תהי צדיק', ואלמלא היא לא היו בנו כוחות נכונים לכך. גם ידרש, כי אדרבה, בגין אותה שבועה, נקי כפים ובר לבב נושא את נפשו האלוקית, ואינו מתנשא ומרומם עצמו לשוא, אלא לידיעה ברורה אשר 'גם כי אלך בגיא צלמוות' - בתוך הענן והערפל, אשר ישית היצר הרע חושך סתור, מכל מקום 'לא אירא רע' - 'כי אתה עמדי' (ספלים שם בסמוך, כג, ד), אותה שבועה נישאת עמדי לכל מקום ובכל זמן, ובכוחה ובזכותה יש בי הכח והיכולת לעמוד איתן למו"ל נבלי הצפוני בכל

ולומר לו כי מי הוא בכלל ומה חשיבות יש לו, ועל ידי זה גורר את האדם לפי פחת. וכנגד כך צריך האדם להתנער ולהתרומם, להביט בחשיבותו וביקרת מעשיו לבורא.

'הסתכל בשלשה דברים' - ברוממות הנפש

בספרים הקדושים דייקו במאמר המשנה במסכת אבות (פ"ג מ"ב) 'עקביא בן מהללאל אומר, הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת - מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך - למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון - לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה'. ולכאורה, האריך התנא במקום שהיה לו לקצר, שהקדים את שלשת הדברים 'דע מאין באת' וכו', ושוב פירטם 'מאין באת - מטפה סרוחה' וכו'. היה די באומרו 'הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת, מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך, למקום עפר רמה ותולעה' וכו'.

י. א, נתמלאו חרדה מרוב קדושתו, והרהרו בנפשם שמא חיללה נדבק בהם שמיך גאות בשעה שהיו הם המוכיחים בשער, ולכן ביקשו להקריב קרבן שמא 'מידי הרהור לא יצאנו' הוא הרהור הגאות שדבק בהם. וקיבל משה רבינו את דבריהם ומצאו חן בעיניו. [עיי' שם שסיים בה הכותב: 'ואמר לי אדומ"ר זצלה"ה זי"ע, הזהר שתזכור לומר את התורה הזאת היטב'.]

לפום האמור עד הכא יש להוסיף עומק, שאופן הזהרתם את בני ישראל לא היה על ידי עונש, אלא אדרבה, וכלשונם 'עבדיך נשאו את ראש' - הם רוממו את ההשגה של בני ישראל, הזכירו להם שמקורם עליון ומקומם קדוש, שהם בני מלכים והם חלק א-לוה ממעל, והזהירו אותם שעליהם להיות ב'יהרהר', בראש הפסגה, ומי שגבוה כל כך אין זה מתאים לו לרדת לבירא עמיקתא של שאול תחתית. וכך על ידי הזכרת אותה סייעתא דשמיא וכח עליון שיש בהם מהשבועה של 'תהי צדיק ואל תהי רשע', ומהשבועה בהר סיני, הצליחו לטעת בקרבם עוז רוח וגבורה עילאית לעמוד מול פיתויי היצר הקשים שהיו במלחמת מדין.

אבל לאחר מכן ביקשו שרי האלפים והמאות להביא קרבן על אותם הרהורי גאווה שזרעו ביוצאים לצבא. ודרכם זו מצאה חן בעיני משה עד מאוד. כי אכן הגאות אינה מידה נאה, אמנם בשעת מלחמה יש להשתמש בה בכל מאודה - 'תתאו לכם הר ההר' - הר על גבי הר, בגדלות ובחשיבות, ועל ידה להניצל מכל סיג ופגם. כי בעת הניסיון בא היצר להשפיל את האדם

ופירשין (מדרש שמואל אבות [נדפס לראשונה בשנת של"ט], פ"ג מ"א, ד"ה אי נמי מאי דמני, הו"ד בדרושי הל"ת, דרוש כ"ה, ד"ה והוא ע"ד, וצנוד; טעם אלימלך, קדושים, ד"ה א"י דבר אל; בית אהרן [קארלין], אבות פ"ג, ד"ה הסתכל; שם משמואל, נהר מר"ע, ד"ה כי לי) כי ישנן שתי דרכים להינצל מעבירה, דהיינו שני אופני הסתכלות בשלשה דברים הללו. יש דרך שפלות וענוה - שיתבונן כי בא מאפס ומאומה ושב אל עפר ועל הכל יבוא בחשבון ומי יאמר זכיתי לבי. אבל יש דרך נוספת, נעלית ממנה, והיא אדרבה,

העליון ובגן עדן התחתון, שמראים לו לאדם את כל הכוחות שיש בו, ואת התכלית אליה צריך להגיע.

אני התפללתי מוסף אצל הרבי...

סיפור רבה של פאריז הגה"ח רבי שמואל יעקב רובינשטיין זצ"ל (שאלים מנחם ח"ב, הקדמה, ד"ה כן יכבד, עמ' יח) שפעם אחת בימי חורפו כיבדו רבו הרה"ק רבי צבי הירש מלומאז' זצ"ל [בנו של הרה"ק רבי דוד זצ"ל בן הרה"ק הרבי מקאצק זצ"ל] לעבור לפני התיבה לתפילת המוספין. 'לפי מצבי וערכי אז התביישתי בפני עצמי על הכבוד הלזה, נחמני אז זקן אחד שכדאי הוא הדבר לקבל את הכיבוד הלזה, פן יבואו ימים ויפחו עלי יצרי לאיזו מעשה שטות, זכור אוכור שהתפללתי לפני אדמו"ר במוסף'...

דרך זו נתונה ופתוחה לפני כל יהודי באשר הוא, זכור יזכור מאין מקור נשמתו, בכמה זכויות זכה ובכמה מעלות התעמר 'ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלוקים' (בראשית לט, ט), וכך ינצל מכל הבל ומכל מעשה שטות. וכאשר 'עבדיך נשאו את ראש' - ישנה גאווה דקדושה ונשיאות ראש, אזי 'ולא נפקד ממנו איש' לדבר עבירה.

המתגאה לריק הרי הוא בבחינת 'נשא לשוא נפשי' - מתגאה לשוא, ללא תועלת ותכלית. גאווה כזו מאוסה היא עד מאוד, והוא בכלל 'נשבע למרמה', שאין בו כח לקיים שבועתו שנועדה לרומם את נפשו לעבודת השי"ת. מאידך, המתגאה בזכות נשמתו לשם מטרת נצחון היצר, הרי הוא אינו נושא לשוא נפשו, אלא לתכלית

הסתכלות בשלשה דברים אלו באופן נעלה: 'מאין באת' - 'מכסא כבוד חוצבה', חלק א-לוי ממעל, 'ויפח באפיו נשמת חיים' - מאן דנפח מדיליה נפח (ע"פ בראשית כ, ז; עיין רמב"ן שם; פניא ח"א פ"ז ועוד, עפ"י הוהר כמנה מקומות - ח"ג, מה, מדרש הנעלם פרשת בראשית מאמר תולא הארץ נפש חיה), כמה מרוממת היא נשמה שמקורה מקודשא בריך הוא בעצמו כביכול. 'ולאן אתה הולך' - 'להאירה לפנות בוקר', להנות מזיו השכינה, לצרור נפשנו בצרור החיים. 'ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון' - לפני אב הרחמן העומד ומייחל לבנו ברוב געגוע וכיסופין, באהבה ובחמלה רבה, שישוב אליו בסיום תפקידו ושליחותו בהצלחה.

הכפילות במשנה רומזת על אלו שתי הדרכים. בתחילה אמר עקביא בן מהללאל בלא לפרט 'ידע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון', וזוהו רמז לדרך הנעלית שיש בה מחשבה מרוממת מאוד. ולאחר מכן פירט את הדרך השניה, שהיא התבוננות בשפלות האדם.

ופשיטא ששניהם אמת, אך יש לשקול בחכמה ובתבונה איה ומתי להשתמש בדרך הענווה ושפלות האדם, ואימת והיכן לטעת כח וגבורה בנפש האדם, עד כמה נעלה ומרומם הוא. והסתכלות זאת השנית, יש בידה כח רב ונשגב לצלוח כל מלחמה וכל נסיון.

זי היא השבועה שמשביעין אותו קודם שנולד, כדאיתא במדרש הנעלם (וה"ח מ). שקודם שהנשמה יוצא לעולם מראים לה מ"ב היכלות וכל העולמות והמדורין בגן עדן

עצמו ולעוף גבוה, לראות עצמו נעלה יותר. זה ענין הציץ שהראה פינחס לבלעם וחבריו ועל ידי זה הפילם והרגם, כי הציץ מכפר על עזות פנים (וצחם פכ), ועניינו של הציץ הוא עזות דקדושה, הגדלות והרוממות בעבודת ה'. כאשר נחדיר את זאת בקרבנו, נוכל לפרוה גם כן בגובה האויר, להפיל את הטומאה, לבטלה ולהרגה בחרב.

'היתר נדרים פורחין באויר'

על פי כל הדברים האלה יתבאר שפיר דבריו רבותינו ז"ל במשנה (תניינא י) 'היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמוכו' [התרת נדרים שאמרו חכמים, שהחכם מתיר את הנדר - מעט רמז יש במקרא, ואין על מה לסמוך, אלא שכן מסור לחכמים בתורה שבעל פה, רש"י]. והלשון צריכה תלמוד, הלא בגמרא להלן (ס) מובאים מהמקרא מקורות להיתר נדרים. וביותר נראית כמתמיה לשון 'פורחין באויר' שלא מצאנו דוגמתה כלפי הלכות אחרות, ואף לא כלפי אלו שאף הן אין להן על מה שיסמוכו.

אכן לדרכנו תתפרש המשנה, בדרך העבודה, כמין חומר. כי הנה הקדמנו את דברי הגמרא שכל הנודר הרי הוא כאילו בנה במה. 'במה' היא סמל לגאווה, כמו שאמרו במסכת ברכות (ד): 'אמר רב, כל הנותן שלום לחברו קודם שיתפלל, כאילו עשאו במה, שנאמר (ישעיהו כ) 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו, כי במה נחשב הוא', אל תקרי בְּמָה אלא בְּמָה. ושמואל אמר, בְּמָה חשבתו לזה ולא לאלוה'. הרי בְּמָה' לשון חשיבות וגדולה. והדרא קושיין לדוכתה, קושייתנו בריש הדברים, אי כל הנודר חשיב

ולמטרה, והרי הוא בר לב ומקיים את השבועה כראוי ו'לא נשבע לַמְרֵמָה'. לו יאתה ברכה - 'ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלקי ישעו' (נפמן - תהלים כד, ה).

להרוג את בלעם על ידי רוממות

הריגת חמשת מלכי מדין עם בלעם במלחמת מדין (למן ל, ט), אמרו במדרש (תנחומא נלק, יד; מטות, ד; מדרש אגדה עה"פ) שהיה זה אחר שהיו פורחים באויר - 'אמר להם משה לישראל, בלעם הרשע עושה לכם כשפים ופורח ומפריח לחמשת המלכים, הראו לו את הציץ שמו של הקב"ה גלוף עליו, והן נופלין לפניכם'. וידוע שפינחס הוא זה שהרגו לבלעם (פסחדין קי).

אבל יש תוספת לכך, המובאת בתרגום יונתן בן עוזיאל (למן ס) שכאשר ראה בלעם את פינחס ורדף אחריו מיד עשה כישוף וקסם ופרח באויר. מיד הוכיר פינחס את השם הגדול והקדוש ופרח אחריו ותפסו, ובלעם פתח פיו בתחנונים, אך פינחס הוציא חרב והרגו.

רמז נפלא יש כאן. שכן בלעם הוא מקור כוחות הטומאה וסמל להם, ויש שכוחות הטומאה גדולים כל כך עד שהם פורחים באויר - גבוה גבוה. ומהי העצה להתגבר עליהם - לפרוה אחריהם באויר, כמו פינחס. והיינו להתעלות ולהתרומם מעלה בגאווה דקדושה ובהכרה שמקומנו ב'הר ההר', ושאנחנו כסולם אשר 'ראשו מגיע השמימה'. כאשר היצר מגביה ענייני העולם הזה, ומראה לאדם עד כמה הוא עצמו נמוך וחסר חשיבות, צריך האדם להגביה

(דברים פ, ו) ה' אלוקינו דיבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה. וידועים דברי הרה"ק ה'תפארת ש'מדה זצ"ל (דברים, לשנת חזון, ד"ה פ' נמוקות) במעלת השבתות שבימי בין המצרים: 'כמו שאמר (פיוט 'לכס דודי') 'רב לך שבת בעמק הבכא' - ימי המצרים בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב המה 'עמק הבכא', ואז, 'רב לך שבת' - יום השבת קודש בימי המצרים הוא יותר גדול מכל ימות השנה. מפני שבימי החול גדול הצער, לכן בשבת קודש נתרבתה השמחה למעלה, כמו שנאמר (ברכות יולר ליום השבת) 'ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו' - הגם שבני ישראל המה בצער, אבל להשם יתברך אין לו בשבת קודש שום צער כלל'.

כיוצא בדבר, יתפרש אף הכתוב כאן 'ה' אלוקינו דיבר אלינו בחורב' - בימי החורבן והצער, 'רב לכם שבת' - גדולה היא השבת שבימים אלו. 'בהר הזה' רומז ליום השבת שאמרו במשנה המוזכרת (פניני 2) שהלכות שבת הן 'כהררים התלויין בשערה'. ובימים אלו, ימי בין המצרים, שהם עצמם בבחינת 'קראו הר' (פסחים פט), כי בהם נמצאת התשוקה לבית המקדש שנחרב, והשבתות שבהם גבוהות כל כך, הרי הן כ'הר ההר', ונאות הן להתחזק ולהתאמץ בהן לרכוש קנין זה - 'לפרוח באויר ולהתעלות בגאווה דקדושה, ובכך להינצל ממלתעות הצפוני הרע הזה, וכך נזכה לבניית ותקומת 'ההר הטוב הזה והלבנון' (דברים ג, כט), ונזכה לעלות בהר ה', לקום במקום קדשו בקדושה ובטהרה, בביאת גואל צדק, במהרה בימינו, אמן, כן יהי רצון.

במה, מהו ההיתר לנדור, הלא אסור להתגאות ולהעשות במה. וזהו מה שאמרו במשנה 'היתר נדרים - אין להם על מה שיסמוכו' כי במקומו נחשב הוא האדם להתגאות, הלא אין לו על מה להסמיק את גאוותו, וכדל' גאה הוא (ויע' פסחים קיג).

אלא, ההיתר הוא 'פורחין באויר' - הנדרים נותנים כח ביד האדם ללחום בפיתויי היצר שפורחים באויר וממלאים את האויר בזהמא ובטינוף. ועל ידי הנדרים - כח השבועה שנטועה בו, 'תהי צדיק ואל תהי רשע', וכח שמושבע מהר סיני, יש בו יכולת לעוף ולהתעלות למול היצר וחילוליו, ולפרוח כנגדם באויר ולהגיע לפסגה גבוהה, בידיעה שבא מכסא הכבוד ולשם הוא עתיד לשוב. הקב"ה ששלחו הנה, ודאי נתן בידו כוחות איתנים לצלוח את המסעות ולעלות בשלבי המולך השקוע עמוק עמוק בארציות, עד שיעפיל השמימה. והבא לטהר מסייעים אותו' (יומא לט), ובסייעתא דשמיא יכול נוכל לה ונצליח בכל דבריו.

הוא שאמרו 'היתר נדרים' - שמביאים את האדם לגאווה, מטרתם היא 'פורחין באויר' - להתעלות גבוה כנגד פריחת כח הטומאה באויר. דבלאו הכי 'אין להם על מה שיסמוכו', כי מה לו לאדם להתגאות, הלא 'אדם יסודו מעפר, וסופו לעפר, משול כחרס הנשבר, כחציר יבש', והוא עתיד ליתן דין וחשבון לפני בורא כל עולמים.

שבת בעמק הבכא בקריאת המנחה - פרשת דברים - כתיב

מאמר ב'

ניצחון על היצר על ידי שנאתו

ומשל את משלו לאיש אשר נתמנה לחנך את בן המלך, והיה ירא שמא יצטרך לעתים להכות את הנסיך, ובבוא העת, כאשר יגדל הנער ויתעטר בכתר המלוכה ינקום בו על המכות שהכהו. אמר לו המלך, השבט הוא כלי לכת הרוחני שטמון בו, ולכן, אם המכה תהיה מרוב אהבה - תגרום ההכאה שתכנס האהבה בלבו הטהור, וכשיגדל ישכיל להבין את האהבה שנולדה מאותה ההכאה, וודאי שלא ישלם רעה תחת טובה.

אבל אכן אם תהיה המכה בשנאה וברוגז, יהיה השבט בלי לבב הכנס הרוחני, וההכאה תכניס ארס בבן המלך, וככל שיגדל הנער, ישכיל יותר ויותר ויכיר בשנאה שנתקעה בלבו על ידי זאת ההכאה. ואז בצדק יגמול לך רעה תחת רעה.

'ואם בשנאה - יהדפנו'

לכן - כתב רבי ברוך מקאסוב זצ"ל - לפעמים יכול יהודי להמית גוי אפילו שאין בהכאה ההיא שיעור כדי להמית. כי הכל נמשך אחר המחשבה, וכבר אמר החכם (עי' סולות יתק למסה"י קאלו ז"ל, פר' ויקרא) 'איין שנאה כשנאת הדת', ולכן כפי שיעור עומק השנאה, כך הוא הארס העובר דרך ההכאה. והארס - שהוא כח המחשבה - הוא הממית נוכח, שלמרות שהיהודי ירא מאוד להכות בגוי מחשש לעלילה ולנקמה, מכל מקום רצונו הפנימי הוא כח בחירי והוא גובר על הפחד והחשש שהם כוחות הכרחיים חיצוניים].

השנאה היא שממיתה

בפרשתנו בדיני רוצח, כתיב (לה, טז-יז) 'ואם בכלי ברזל הכהו וימות רוצח הוא וגו'. ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימות וגו'. או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו וגו'. והנה באבן יד כתיב 'אשר ימות בה' וכן בכלי עץ יד 'אשר ימות בו', ודרשו מכאן שאינו חייב אלא אם יהיה באבן או בכלי עץ כדי להמית. אבל בכלי ברזל לא כתיב כן, ופירש רש"י (פס' טו, ע"פ סנהדרין ע"ז) 'ובא ללמד, שההורג בכל דבר צריך שיהא בו שיעור כדי להמית. שנאמר בכולם 'אשר ימות בו', דמתרגמינן 'דהיא כמסת דימות ביה', חוץ מן הברזל, שגלוי וידוע לפני הקב"ה שהברזל ממית בכל שהוא, אפילו מחט, לפיכך לא נתנה בו תורה שיעור לכתוב בו 'אשר ימות בו'.

ויש לדקדק בלשון 'גלוי וידוע לפני הקב"ה' שהברזל ממית בכל שהוא, הלא דבר זה גלוי וידוע לכל.

ויתבאר בהקדם יסוד נפלא שכתב הרמב"ק **רבי ברוך מקאסוב זצ"ל** (עמוד העבודה, דרוש הממשנה, ד"ה נמלא השגט, אות יא) עד כמה גדול כח מחשבתו של האדם. **שנאשר תהיה מחשבתו איתנה וחזקה, יוכל בפעולה קטנה לפעול גדולות ונצורות.** כי המחשבה נכנסת אל תוך הפעולה והיא משפיעה מאוד על איכות המעשה.

היצר הרע. שיבין עד כמה רודף הוא אותם וצופה לו ומבקש להמיתו (עי' סוכה נב ע"פ תהלים לו, ג), וכמה הוא גוזלו ומזיק לו.

'יקרא קריאת שמע'

'נצח - מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע' (נצח - ענינווה סט), עניינווה היא 'עיר מקלט', כדאיתא (אורח ישראל מסעי ד"ה ואת הערים; תפארת שלמה, מסעי, ד"ה והיו הערים) שבפסוק ראשון של קריאת שמע יש שש תיבות, והן כנגד שש ערי מקלט, ובפרשת 'ואהבת' ישנן ארבעים ושתיים תיבות כנגד ארבעים ושתיים ערי הלויים, שאף הן שימשו כערי מקלט (לעיל פס' ו, ועי' מסות י').

וכבר אמרו חז"ל שיש כח בקריאת שמע להינצל על ידה מאויבים, כמו שאמר רבי יצחק (נצח סט) 'כל הקורא קריאת שמע על מטתו, כאלו אוהז חרב של שתי פיות בידו', 'ואמר רבי יצחק, כל הקורא קריאת שמע על מטתו - מזיקין בדילין הימנו'. וכן כתיב (לעיל כג, נד) 'לא ישכב עד יאכל טרף', ואמרו במדרש (תנחומא בלק, כג) 'כשהוא אומר ה' אחד, נחבלים המחבלים מפניו'. והיינו האויב הגדול והמזיק הנורא הוא היצר הרע, שעל ידי קריאת שמע מעוררים את השנאה אליו וממלא הורפים אותו לגמרי.

קריאת רמ"ח פסוקים בפרשות 'מטות מסעי'

כף ענין הפרשה 'מטות - מסעי' מורה על ענין קריאת שמע. כי הנה למנהגנו, כאשר פרשות 'מטות ומסעי' מחוברות, קוראים למפטיר ארבעה פסוקים, שמוסיפים

כעת יאמר לפרש בזה את הפסוק המוזכר 'ואם בכלי ברזל הכהו וימות, רוצח הוא', ודייקו חז"ל שלא אמרו בברזל שצריך שיהיה בו שיעור הכאה. ולא דיברה תורה בפסוק זה, אלא כנגד יצר הרע - ביוצא להלחם כנגדו - שבזה די בדבר קטן ואין צריך שיהיה בו כדי להמית. כי הארס האמיתי כנגד היצר הרע הוא השנאה אליו. וכל כמה שהיהודי יתמלא בעצמו שנאה ותיעוב כלפי היצר הרע, כדקא אמרת (תהלים לו, י) 'אוהבי ה' שנאו רע', וכן אמר (שם קל"ג, כג) 'תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לו' - כך יוכל יותר בקלות להפילו ולהמיתו. וכמו שנאמר כאן בפרשה (לקמן פס' כ) 'ואם בשנאה - יהדפנו'. אם יתקע בלבו שנאה עזה, כראוי, יוכל להדוף את האויב הגדול מפניו.

מה נמלצה לחכנו לשונו הזהב של רש"י 'גלוי וידוע לפני הקב"ה שהברזל ממית בכל שהוא אפילו מחט'. הבורא ברוך הוא שיצר את היצר הצורר, הוא זה שגלוי לפניו שאין צריך להלחם כנגדו באילי ברזל ובצבא גדול, ואף לא בכלי שיש בו כדי להמית. די במחט קטנה שנוטפת שנאה עזה אליו, וכבר יוכל לנצח. והמחט היא ה'פתח כחודו של מחט' (עי' מדרש שם"ר ה, כ), 'שדי בזה להינצל ממלעות היצר הרע, אם יכנס בפתח זה בשנאה רבה ליצר הרע. וכן מצאנו במלחמת מדין שהתנאי לנצחם היה 'צרור את המדינים', עליכם לאייב אותם (לעיל כה, יז) - שכשיש שנאה אמיתית, מובטח הניצחון.

זהו מה שאמרו חז"ל במסכת ברכות (ה). 'לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע', היינו שיעורר בלבו שנאה עזה אל

שכאשר יבין האדם את החורבן העצמי שלו, ומי שעולל לו את זאת - הוא היצר הרע, מיד תבוא אליו השנאה הנכונה, ובנקל יהדפנו.

ואיתא מהמקובלים (ספר הליקוטים לרמ"ד וואלי זצ"ל תלמיד הרמח"ל זצ"ל, ח"ב, ענין חודש תמוז) שתמוז הוא נוטריקון 'תוציאני מרשת זו טמנו לי כי אתה מעודי' (תהלים לא, ה). ויש לרמז בזה על הרשת אשר היצר הרע טומן לאדם, אשר בחודש זה אפשר להינצל ממנה, על ידי ההכרה בחורבן שהוא גורם.

והנה אב הוא נוטריקון הפסוק שאחריו (שס פס"ו) 'בידך אפקיד רוחי, פדיתה אותי ה' א-ל אמת', שהוא עיקר ענין קריאת שמע שעל המטה, כמבואר בגמרא (ברכות ד') 'אמר רבי יהושע בן לוי, אף על פי שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת, מצוה לקרותו על מטתו. וכו' אמר רב נחמן, אם תלמיד חכם הוא אין צריך. אמר אביי, אף תלמיד חכם מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי, כגון 'בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה' א-ל אמת'.

יש לנו אב

בחדש אב, אשר בו אנו מתאבלים ביותר על חורבן בית המקדש, דבר בעתו לעסוק בזה. וכדאיתא שענין 'מנחם אב' הוא הנחמה ל'בן המלך, שמבקש לשוב לשולחן האב. כי במשך השנה שקוע האדם בהבלי העולם הזה, נגרר אחר היצר הרע ומתפתה לעסוק בהבלים. וכמו בן המלך שגורש לבין כפריים נבערים מדעת, ואט אט נגרר אחריהם והחל להתנהג כמותם, כפרא אדם.

אף את הפסוק (ב, י) 'כאשר צוה ה' את משה כן עשו בנות צלפחד', ולא כמנהג העולם [וכך גם מנהגנו בשנה שפרשת מסעי נקראת לבדה] שקוראים למפטיר רק מהפסוק (שס פסוק יא) 'ותהיינה בנות צלפחד' וגו' [אמנם ישנו מנהג כזה בכמה חומשים (חומש ע"פ הכר הכרש; חומש מיקון סופרים דנק טוב משנת תקמ"ו; ובעוד) אך ללא הבחנה בין שנים שמטות ומסעי מחוברות או חלוקות]. והמנהג אומר דרשוני.

טעם נחמד שמעתי מהחסיד רבי מענדיל פשיטיק זצ"ל, שהיה בעל קריאה מומחה, על פי דברות קדשו של כ"ק אא"י אדמו"ר ה'אמרי אמת' זצ"ל (בית ישראל מסעי תש"ח) שפרשות מטות ומסעי היו ה'קריאת שמע שעל המטה' של משה רבינו טרם הסתלקותו. על פי זה חישב ומצא רבי מענדיל זצ"ל, כי הנה בשתי הפרשיות יחד ישנם מאתים ארבעים וארבע פסוקים, וידוע שבקריאת שמע יש מאתים ארבעים וחמש תיבות, ולכן כופלים תיבות ה' אלוקים אמת' להשלים למנין מאתים ארבעים ושמונה, כנגד אבריו של אדם (עי' זוהר חדש רות, ח"ב ל; ועי' מדרש אגדה ואמנן, ה, יא; בית יוסף או"ח סי' סא ד"ה יש נהגים; שו"ע שם ס"ג). על כן כופלים ארבעה פסוקים בשעת קריאת המפטיר, כדי שיקראו בפרשיות אלו - שהן כ'קריאת שמע' - מאתים ארבעים ושמונה פסוקים. ודברי פי חכם חן.

תמוז - 'תוציאני מרשת זו'

הזמן גרמא להגביר את שנאתנו כלפי היצר הרע, דווקא בימים אלו, חודשי תמוז ואב, שהם חודשי ההתבוננות בחורבן.

טעמא; הו"ד באצני זכרון, אות טעם; עמר; מרפט) על דברי הגמרא (תענית כט.) 'כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה - כך משנכנס אדר מרבין בשמחה'. ואמר שחלילה למעט את כח השמחה, הלא היא עיקר העבודה. אלא, שמשנכנס אב ממעטים את הרע ואת הטומאה, על ידי שמחה, ומשנכנס אדר מרבים את כח הקדושה, גם זה על ידי שמחה. אם כן הזמן גרמא אכן למעט את הרע וללחום ביצר הרע, על ידי שמחת בן המלך המכיר בחלקו ומתגאה בזה, ותמלא עברה ושנאה גדולה למי שהולכו שולל להתפלל ולהתפלל באפר ובעפר.

יעזרנו הקב"ה שיהפכו לנו הימים האלו לששון ולשמחה, ובמהרה יבנה המקדש ושם נעבוד ביראה כימי עולם, ותתרבה השמחה כשיביאנו לציון עירו ברינה, אמן.

אך כאשר החושך מתעבה, דווקא אז עולה האור נכמו שאמרו בזהר הקדוש (מטה, ח"ב קפד). 'דלית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא' ובהעמיק חושך הגלות, מתעורר האדם להבין שחלק א-להי ממש הוא, והאיך מלאו לבו לעשות כזאת. כאותו בן מלך שבבת אחת מתעורר בהכרה שבן מלך הוא ולא נאה לו אופן התנהגותו.

לעת כזאת מתעוררת שנאה עזה כלפי מי שגרם לנו להפסיד את רום מעמדנו ולשקוע עמוק עמוק בכיצה החומרית. וכאשר מתגברת השנאה ממילא מובטח הנצחון ולב בנים מושב אל אביהם. וזוהי נחמת החודש הזה.

וידועים דברות קדשו של הרה"ק הרבי מלובלין זצ"ל [גלב"ע ט' באב ה'תקע"ה] (ימ יעקב ויאנוצקין), לשנת שמעדין מנ"א; תורת שמעון [ירושלם] לפורים, לתשעה באב; הנותן אמרי שפר, חוקק, ד"ה

